

Riksdagens protokoll 1988/89:71

Protokoll
1988/89:71

22 februari 1989

1988/89:71

Prot. 1988/89:71
22 februari 1989

Utrikesdebatt

Onsdagen den 22 februari

Kl. 09.00

1 § Justerades protokollet för den 14 februari.

2 § Utrikesdebatt

Anf. 1 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Hoten från den globala miljöförstöringen växer dramatiskt. Antalet fattiga och nödlidande ökar i förfärande takt och omfattning. Samtidigt lever vi i en tid av hopp om fred och frihet.

På bara ett par år har förbindelserna mellan stormakterna förbättrats markant. Det gäller Förenta Staterna och Sovjetunionen, det gäller också Sovjetunionen och Kina.

Det första avtalet om nedrustning av kärnvapen har trätt i kraft. Vi har anledning att hysa förhoppningar om fortsatta framsteg på nedrustningsområdet. Det gäller såväl kärnvapen som kemiska vapen och konventionella stridskrafter.

Flera internationella konflikter har bragts närmare en lösning. Förenta nationernas roll i arbetet för fred och säkerhet har stärkts.

I Östeuropa pågår en utveckling i riktning mot större frihet och respekt för mänskliga rättigheter. I vår världsdel har avspänningen befästs mellan länder och militärallianser.

I detta brytningskede är det viktigt att den svenska neutralitetspolitiken ligger fast. Neutralitetspolitiken utgör grunden för vår säkerhetspolitik. Den är vårt bidrag till stabiliteten i Norden och Europa.

Stödd på ett starkt och allsidigt sammansatt totalförsvår skall neutralitetspolitiken garantera vår säkerhet och vårt oberoende. Samtidigt ger den oss möjligheter att arbeta internationellt för samförstånd och solidaritet.

Det är min fasta övertygelse att det breda samförstånd som råder om neutralitetspolitiken i vårt land kommer att bestå och stärkas inför de uppgifter som förestår svensk utrikespolitik under de närmaste åren.

Herr talman! Jämför vi det internationella politiska läget i dag med det som rådde i början av 1980-talet, kan vi konstatera en avgörande förändring till det bättre. Vågar vi räkna med att denna förbättring kommer att bestå?

Den grundläggande maktpolitiska rivaliteten mellan Förenta Staterna och Sovjetunionen finns kvar liksom de ideologiska motsättningarna. Vi minns också hur tidigare avspänningsperioder har fått ett brått slut.

I dag är emellertid förutsättningarna annorlunda. En exempellös kapprustning i de båda supermakterna har fått ge vika för de första, om än

INNEHÅLL I DETTA PDF-DOKUMENT:

Anf 1.	Utrikesministerns utrikesdeklaration	sid 3-9
Anf 2.	Oppositionsledaren	sid 9-16
Anf 3-6.	- - -	
Anf 7.	Utrikesministern	sid 44
Anf 8.	Oppositionsledaren replik	sid 46
Anf 9.	Ingemar Eliasson (fp) replik	sid 47
Anf 10.	Olof Johansson (c) replik	sid 49
Anf 11.	Gudrun Schyman (vpk) replik	sid 49
Anf 12.	Per Gahrton (mp) replik	sid 51
Anf 13.	Utrikesministern	sid 52
Anf 14.	Oppositionsledaren replik	sid 55
Anf 15.	Ingemar Eliasson (fp) replik	sid 56
Anf 16.	Olof Johansson (c) replik	sid 57
Anf 17.	Gudrun Schyman (vpk) replik	sid 59
Anf 18.	Per Gahrton (mp) replik	sid 59
Anf 19.	Utrikesministern	sid 61

2006-06-30 / DE

försiktiga, stegen på väg mot nukleär och konventionell nedrustning.

Den nya öppenheten i Sovjetunionen, avståndstagandet från det stalinistiska systemet, ger oss anledning att se med större förtröstan på avspänningens varaktighet. Det nytänkande i sovjetisk utrikespolitik, som stats- och partrichefen Michail Gorbatsjov gav uttryck för i sitt FN-tal i december i fjol, ger oss skäl att tro på ett starkare egenintresse i Sovjetunionen av att upprätthålla en dialog med de västliga demokratierna, också då allvarliga konkreta meningsmotsättningar uppstår. Detta förutsätter givetvis att en sovjetisk pragmatisk inställning möts av en pragmatisk inställning i omvärlden.

Omdaningspolitiken och den nya öppenheten i Sovjetunionen – perestrojka och glasnost – är av största betydelse för situationen i Europa som helhet liksom för utvecklingen i vår närmaste omgivning. Därför välkomnar vi Michail Gorbatsjovs nya politik. Hur långt och hur snabbt omdaning av det sovjetiska samhället kan föras är dock omöjligt att bedöma i dag.

Särskilt i de baltiska republikerna har man engagerat sig för en omvandling av samhället i demokratisk riktning. Det har vuxit fram breda folkliga rörelser, intensivt upptagna med grundläggande ekologiska, sociala och ekonomiska frågor. Sverige får nu möjlighet att återknyta kontakterna och bygga ut förbindelserna med grannfolken i de baltiska republikerna.

Där finns en stark önskan att upprätta förbindelser med Sverige. Denna önskan möts av en stor välvilja och ett brett intresse på olika håll i det svenska samhället inom kultur, miljövärd, turism och handel och på flera andra områden.

Herr talman! Avspänningen mellan supermakterna och reformsträvandena i Sovjetunionen och – låt vara med varierande entusiasm – i flera andra östeuropeiska stater öppnar nya möjligheter för Europa.

Det ankommer nu på alla Europas länder, på den europeiska säkerhets- och samarbetskonferensens samtliga deltagare, att engagera sig aktivt för att befästa säkerheten och fördjupa samarbetet i vår del av världen. Sverige ser detta som en central uppgift för sin utrikespolitik under kommande år.

ESK-processen är ett utomordentligt viktigt instrument i detta arbete. För en månad sedan avslutades i Wien ESK:s tredje uppföljningsmöte. Det dokument som då antogs är det utan jämförelse mest ambitiösa och långtgående sedan slutakten i Helsingfors 1975.

Vi fäster särskild vikt vid vad mötet åstadkommit i fråga om mänskliga rättigheter. Det är nödvändigt att kraftfulla ansträngningar görs i det fortsatta ESK-arbetet för att uppnå att staterna efterlever dessa åtaganden. ESK är också ett betydelsefullt forum för ekonomiskt samarbete och miljösamarbete i Europa.

Samarbete mellan öst och väst i Europa är nödvändigt för att vi skall komma till rätta med de stora gränsöverskridande miljöproblemen. Miljösamarbetet bidrar också till att skapa förtroende och stärka avspänningen på vår kontinent.

Om fjorton dagar inleds i Wien förhandlingar mellan samtliga ESK-stater om förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder och på samma gång förhandlingar mellan de alliansbundna ESK-länderna om konventionella

stridskrafter. Enligt svensk uppfattning bör de båda överläggningarna så småningom sammanföras i en enda, där vi alla kan delta.

En varaktig säkerhet i Europa måste byggas på gemensam säkerhet för Europas länder och folk. Gemensam säkerhet förutsätter att styrkenivåer, försvarsdispositioner och övningsmönster inte längre uppfattas som hotande. Därför är det viktigt att man i kommande förhandlingar enas om att minska militäralliansernas offensiva förmåga.

Sovjetunionen och andra medlemmar i Warszawapakten har nyligen tillkänngett ensidiga reduktioner av förband och vapen. De är omfattande och betydelsefulla, och de bör, om de genomförs, underlätta de kommande förhandlingarna om konventionell nedrustning.

Europeisk nedrustning måste gälla hela Europa. Europeisk nedrustning måste också omfattas alla slags vapen. Även kortdistansmissiler och andra taktiska kärnvapen måste snabbt bli föremål för överläggningar, som syftar till deras totala eliminering.

Herr talman! Redan i fjol uttryckte jag regeringens tillfredsställelse över att vi hade träffat en överenskommelse med Sovjetunionen om avgränsningen i Östersjön. Därefter har vi nått en överenskommelse med Polen, som underteknades vid mitt besök där för knappt två veckor sedan. Den innebär att vi även här har skapat klarhet i förutsättningarna för fisket och annat utnyttjande av det tidigare omtvistade havsområdet. Nu förestår motsvarande avgränsningsförhandlingar med Finland.

Avtalen om avgränsning i Östersjön liksom utökade förbindelser med våra grannfolk på andra sidan Östersjön stärker samförståndet och stabiliteten i vår närmaste omgivning.

Det nordatlantiska området har stor strategisk betydelse. Det framgår inte minst av att såväl Atlantpakten som Warszawapakten fortsätter att bedriva en omfattande spanings- och övningsverksamhet i de nordliga farvattnen. Det är ett svenskt intresse att minska rustningar och ökat förtroende i Europa också kommer att gälla det nordeuropeiska och nordatlantiska området.

För oss är det därför naturligt att verka för att marina förtroende- och säkerhetsskapande åtgärder kommer in i det internationella nedrustningsarbetet. Att Sverige som alliansfri stat har ett grundläggande intresse av att styrkebalansen i vår omvärld inte rubbas eller undermineras är uppenbart. De nordiska länderna förenas i sin strävan att slå vakt om lugnet och stabiliteten i Norden.

En kärnvapenfri zon i nordiskt område kan bli en viktig förtroendekapande åtgärd. Frågan bereds av en ämbetsmannakommitté, utsedd av de nordiska utrikesministrarna. Arbetet måste få ta sin tid. Men bara det faktum att de nordiska länderna – med sina olika säkerhetspolitiska linjer – gemensamt diskuterar en så betydelsefull fråga är mycket värdefullt.

Avspänningen i Europa har ännu inte lett till någon förändring av alliansernas militära dispositioner i vårt närområde.

På grundval av överbefälhavarens rapport bedömer regeringen att främmande undervattensverksamhet har förekommit i vårt sjöterritorium under det gångna året. Vi har dock inte kunnat säkra bevis på inkräktarens eller inkräktarnas nationalitet.

Regeringen ser med största allvar på kränkningarna av svenskt territorium. Vi kommer aldrig att finna oss i att vår territoriella integritet kränks. Det är regeringens bestämda föresats att den främmande undervattensverksamheten skall förhindras. Den pågående förstärkningen av ubåtsskyddet, de i fjol preciserade reglerna för ubåtsjakt och personalens allt större erfarenhet och skicklighet ger allt bättre förutsättningar för att vi skall få framgång i denna föresats.

Herr talman! Den västeuropeiska integrationen, som har pågått i snart 40 år, har spelat en viktig roll för att undanröja risken för krig i Västeuropa. Det är vår förhoppning – och själva kärnan i vår Europapolitik – att samarbetet mellan alla Europas länder skall utvecklas så att krig i Europa blir en omöjlighet.

När riksdagen i fjol behandlade propositionen om Sverige och den västeuropeiska integrationen, var en stor majoritet ense om målet att bredda och fördjupa vårt samarbete med EG så långt det är förenligt med neutralitetspolitiken. Riksdagens uttalande kvarstår att ett svenskt medlemskap inte är ett mål för de diskussioner som nu förs med EG.

Ett intensivt arbete pågår inom regeringskansliet när det gäller Sveriges medverkan i det västeuropeiska samarbetet. En rad nya, konkreta arrangemang har under de senaste månaderna förhandlats fram för att underlätta handeln mellan EFTA- och EG-länderna. Vi ser mycket positivt på den bild av Västeuropas framtid som EG-kommissionens ordförande Jacques Delors tecknade för en månad sedan – bilden av ett Västeuropa, där EG- och EFTA-länderna har ett mera långtgående och strukturerat samarbete.

Europarådet firar i år sitt 40-årsjubileum. Samtidigt blir Finland fullvärdig medlem, vilket vi varmt välkomnar.

Den europeiska konventionen för de mänskliga rättigheterna är unik i världen med sitt utvecklade kontrollsystem och den enskilda klagerätten.

Inom Europarådet bedrivs ett mångskiftande harmoniseringsarbete på de kulturella, sociala och juridiska områdena. Rådet strävar numera också efter att utveckla förbindelserna med Östeuropa. Europarådet kommer även i framtiden att ha en viktig uppgift i det europeiska samarbetet.

Herr talman! En av de viktigaste och mest glädjande följderna av den internationella avspänningen är att Förenta nationerna har stärkts som centralt forum i arbetet för fred och säkerhet.

Eid upphör mellan Iran och Irak, överenskommelsen som antligen skall leda till Namibias avkolonisering och beslutet om den sovjetiska utmarschen ur Afghanistan är alla exempel på framsteg, där FN och dess generalsekretärens arbete har spelat en betydelsefull roll.

Vårt medlemskap i FN är en hörnsten i vår utrikespolitik. Vi kommer att verka aktivt för att FN ännu bättre skall kunna fylla sin uppgift. Det gäller inte bara arbetet för fred och säkerhet utan i lika hög grad arbetet för internationell solidaritet – för ekonomisk och social utveckling och för värdandet av vår miljö.

Vapenstillståndet i det utdragna, blodiga kriget mellan Iran och Irak är en av de mest glädjande händelserna under det år som har gått. Nu gäller det att omvandla eidupphör till fred. Säkerhetsrådets resolution 598 måste genomföras. Huvudansvaret för att så sker vilar givetvis på Iran och Irak.

Men FN spelar en viktig roll i fredsprocessen – både genom att leda fredsförhandlingarna och genom militära observatörer. I båda fallen medverkar svenskar i FN:s ansträngningar.

I Afghanistan har i dagarna den sovjetiska militära aggressionen antligen upphört. Återtåget är en seger för det afghanska folket, en seger som vi innerligen hoppas kommer att ge det sargade landet fred.

Såren efter supermaktens folkrättsvidriga aggression kommer att ta lång tid att läka. Miljoner människor har tvingats fly från sina hem. Vi är för vår del beredda att med kraft stödja det bistånd till Afghanistans återuppbyggnad som FN påtagit sig.

Sverige välkomnar överenskommelsen mellan Angola, Kuba och Sydafrika, som nu öppnar möjlighet för att FN:s säkerhetsråds resolution 435 om självständighet för Namibia skall kunna omsättas i verklighet.

Vi är beredda att inom ramen för vad FN begär av oss bistå vid genomförandet av planen för Namibias självständighet. Vi har också beredskap för ett långsiktigt bistånd till ett fritt Namibia.

Apartheid är den grundläggande konfliktorsaken i södra Afrika. Så länge apartheid består, hotas fred och försoning i hela området. Bindande sanktioner, beslutade av FN:s säkerhetsråd, är enligt vår uppfattning det mest verkliga medlet för att på fredlig väg påskynda avskaffandet av apartheidsystemet.

Tillsammans med övriga nordiska länder kommer Sverige att fortsätta arbetet för ett beslut av säkerhetsrådet om bindande sanktioner mot Sydafrika. Vi verkar också för ett ökat internationellt bistånd till de hårt drabbade frontstaterna och till apartheidpolitikens offer och motståndare.

De centralamerikanska presidenternas fredsplan från 1987 utgör fortfarande den bästa grunden för fred och framsteg i Centralamerika. Den understryker ländernas vilja att lösa motsättningar och problem med respekt för folkriätten och utan inblandning utifrån. Sverige välkomnar framgångarna vid det centralamerikanska presidentmötet i El Salvador i förra veckan.

Den nya amerikanska administrationen har nu en unik möjlighet att positivt bidra till fredsprocessen. Den kan göra det genom att återuppta dialogen med Nicaragua. Den kan också göra det genom att delta i ett internationellt utvecklingsinsatsarbete, som omfattar alla länderna i Centralamerika.

Sverige ställer sig som tidigare positivt till att stödja internationella insatser för att i enlighet med de centralamerikanska ländernas önskemål kontrollera och följa upp fredsplanen.

Vi fortsätter också att fästa stor vikt vid utvecklandet av ett regionalt bistånd till Centralamerika. Vi välkomnar den utvecklingsstrategi för regionen som den internationella kommissionen för Centralamerika har framlagt. Regeringen kommer att beakta den i sin planering av vidare biståndsinsatser.

Till de konflikter, där vi under den senaste tiden har kunnat urskilja början till en reglering, hör Kambodja. För att få till stånd en lösning krävs garantier mot en återgång till Pol Pot-regimens folkmordspolitik. En förutsättning för att Kambodjas folk självt skall kunna bestämma över sin framtid är att alla främmande trupper dras tillbaka från landet. Sverige kan göra insatser både

humanitärt och för den ekonomiska utvecklingen i det nya och fredligare Indokina, som vi börjar se konturerna av.

Herr talman! I Mellanöstern har det senaste året en intensiv utveckling ägt rum. Befolkningens uppror mot ockupationsmakten på de av Israel ockuperade palestinska områdena har nu pågått i mer än femton månader.

Ockupationsmaktens övergrepp mot civila palestinier fortsätter. Nästan varje dag dödas och säras palestinier, ofta barn. De israeliska truppernas överväld har skarpt kritiserats av en enig världssopinion.

En ny situation har skapats i Mellanöstern till följd av PLO:s politik efter det palestinska nationalrådets möte i Alger i november 1988. PLO har erkänt Israels rätt att existera i fred inom säkra och erkända gränser och principen om en tvåstatslösning. PLO accepterar FN:s säkerhetsråds resolutioner 242 och 338 och tar avstånd från alla former av terrorism.

De krafter som verkar för fred har stärkts på arabisk och, förefaller det, även på israelisk sida.

En dialog har inletts mellan Förenta Staterna och PLO. Sverige var aktivt engagerat i strävandena att öppna denna dialog. Om parterna så önskar, är Sverige berett att också i fortsättningen ge sitt bidrag till fredssträngningar i Mellanöstern.

Den svenska regeringen stöder strävandena att få till stånd en internationell fredskonferens om Mellanöstern i FN:s regi. Det är Sveriges förhoppning att en konferens skall kunna föra samman parterna i konflikten till direkta förhandlingar och ömsesidiga erkännanden.

Herr talman! Tack vare en fast och konsekvent neutralitetspolitik har vårt land fått ett internationellt förtroende, som är både en tillgång och en förpliktelse. Det gäller t.ex. det internationella nedrustningsarbetet.

De båda supermakterna har ingått det första avtalet någonsin om kärnvapenedrustning, INF-avtalet. Under strikt ömsesidig verifikation har de börjat att förstöra de medeldistansmissiler som för bara några år sedan sades vara oundgängliga för den egna sidans säkerhet. Vi förväntar oss nu att de infriar sin utfästelse att minska sina strategiska kärnvapen med hälften.

Kärnvapnen utgör ett fruktansvärt hot mot mänsklighetens överlevnad. Därför måste det bli omöjligt att tillgripa kärnvapen. Ett betydelsefullt steg för att nå det målet vore att förbjuda användningen av kärnvapen. Enligt vår mening är tiden mogen att undersöka möjligheten att ta ett sådant steg. Vi fortsätter att arbeta för ett fullständigt stopp för kärnvapenprov och för att hindra vidare spridning av kärnvapen.

Det var av stor betydelse att världens länder på Pariskonferensen i januari i år kunde enas om att skyndsamt slutföra arbetet i nedrustningskonferensen i Genève med en konvention om förbud mot kemiska vapen. Det har alltid varit och förblir en central uppgift i svensk utrikespolitik att verka för respekt för folkrätten och de mänskliga rättigheterna.

Sverige är fr.o.m. i år på nytt medlem av FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna. Kommissionen spelar en viktig roll för skyddet av de mänskliga rättigheterna genom att lägga fast ett internationellt regelsystem. Trots det förekommer allvarliga kränkningar av de mänskliga rättigheterna runt om i världen. Därför måste världssamfundets arbete inriktas på att alla stater följer de regler som FN antagit. Sverige kommer att slå vakt om de

internationella granskningsmekanismerna och verka för att de förstärks. Det är också viktigt att en konvention om barnets rättigheter kan antas i år.

Herr talman! Vi befinner oss verkligen i ett brytningskede. Vi kan hysa optimism inför framtiden. Det finns förutsättningar för fortsatt avspänning mellan stormakterna. Flera internationella konflikter kan komma att föras närmare en lösning.

Men den optimismen blir en chimär, om vi inte samtidigt kan se en utveckling till det bättre i de stora ödesfrågorna – fattigdomen och miljöförstöringen. Skuldskrisen hämmar utvecklingen i länder i alla världsdelar. Många länder i Afrika och Latinamerika är särskilt hårt drabbade.

Världens länder kan inte i längden leva i ett harmoniskt och konfliktfritt förhållande till varandra, om de skriande skillnader och orättvisor som nu existerar skulle bestå. Världens länder inser i dag att de har ett gemensamt ansvar för miljöförstöringen på vår jord. De rika länderna bär huvudskaulden. Därför ankommer det främst på de rika länderna att ta på sig ansvaret för att vi skall komma till rätta med problemen. Det är uppmanande att insikten om detta kommit till uttryck i det enhälliga beslut som FN:s generalförsamling har fattat på bl.a. svenskt initiativ om en FN-konferens om miljö och utveckling 1992.

Sverige är ett rikt land. Sverige är ett vetenskapligt och teknologiskt högt utvecklat land. Svenska folket är ett lyckligt lottat folk, som har levt i fred i generationer. Vi har därför en förpliktelse att arbeta för internationell solidaritet. Vi gör det av medkänsla men också i vårt eget intresse. Freden, säkerheten och tryggheten är odelbara i vår värld.

En aktiv utrikespolitik för internationell solidaritet på neutralitetspolitikens fasta grund är den bästa garantin för vår framtid i fred och frihet. Kring den politiken måste vi alla stå enade.

Anf. 2 CARL BILDT (m):

Herr talman! En bedömning av de internationella förändringar som inträffat sedan fjolårets utrikesdeklaration kan lätt målas i ljusa färger: Tillbakadragandet från Afghanistan. Överenskommelsen om Namibia. Islösningen mellan Sovjetunionen och Kina. De försonliga tonfallen mellan Washington och Moskva. Öppningarna i Mellersta Östern. Vapenvilan mellan Iran och Irak. Framstegen när det gäller Kämpucheä.

Trots denna ljusa bild finns barbariet så påtagligt närvarande i vår värld.

Under de senaste dagarna har hela den i genuin mening civiliserade världen uppröpts över den dödsdom Irans högsta ledare utfärdad mot Salman Rushdie och hans bokförlag. Händelsen är, såvitt jag kan förstå, helt utan motsvarighet eller parallell i den moderna historien.

En regim som sätter sig till doms över andra nationers medborgare för deras tros eller deras uppfattningars skull, och som uppmanar alla och envar som följer dess bud att mördra denne person, ställer sig både reellt och formellt utanför det internationella samfundet.

Vi kan bara spekulera i vilka inre och yttre krafter som har lett Irans högsta ledare till detta ställningstagande. Säkert, det är viktigt att veta, finns det i detta i många hänseenden högt bildade Iran många individer som känner samma avsky som vi inför detta återfall i mörkrets barbari.

Vår reaktion måste vara bestämd och fast och klar. Sverige får inte sväva på målet i en fråga så grundläggande som denna. Därför var det bra att regeringen i går kom till samma slutsats som EG i förrgår och fattade beslut om att kalla hem Sveriges chargé d'affaires från Teheran. I frågor som dessa är det en styrka att alla Europas demokratier talar samma tydliga språk.

Men barbariet finns inte bara i andra delar av vår värld och i andra kulturer och troskretsar än den som är vår egen.

I går dömdes i Prag Václav Havel till nio månaders fängelse. Formellt handlade det om att han hade brutit mot några av den tjeckoslovakiska diktaturens demonstrationsregler. Reellt handlade det självfallet om en politisk process i hjärtat av det Europa som i högtidliga deklarationer sagt att sådana skall tillhöra en gången tid.

Václav Havel är en av det europeiska samvetets känsligaste röster i vår tid. I poesi och prosa, tal och tidskrifter, i fängelse och frihet, har han pekat inte bara på de totalitära systemens omänsklighet utan också på många av de utmaningar och hot som är gemensamma för européer på ömse sidor av den tragiska järnridån. Václav Havel är den ledande europeiska talesmannen för det han själv kallat antipolitisk politik och för ett politiskt agerande som alltid tar sin utgångspunkt i individens uppfattning om vad som är rätt, sant och gott.

Han skriver att om man har ett politiskt handlande från denna utgångspunkt då visar det sig "att det också i den värld vi lever i nu – och till om med just vid denna dess yttersta bastion, där den isigaste vinden blåser – går att ställa den personliga erfarenheten och den naturliga världen mot den osynliga 'makten' och avslöja dess skuld".

Det har Václav Havel gjort förr. Han gör det igen. När regimen i Prag nu driver politisk process mot honom och dömer honom till fängelse, anklagar den och dömer sig själv i Europas ögon.

Vi har anledning att ge honom allt vårt stöd, för hans skull, men också för vår egen. De idéer och värderingar han företräder är det Europas framtid måste byggas på.

Herr talman! Utrikesdeklarationen utgör – som vanligt – en snabb genomgång av världens olika problem. De förses vart och ett med en välformulerad, ibland enkelt formulerad, liten lösning i den tradition som sedan länge burit upp svensk utrikespolitik.

På de allra flesta punkter råder en bred enighet mellan riksdagens stora partier kring de åsikter och den syn som deklarationen också i år ger uttryck för. Det är självfallet en nationell styrka.

Utan att vilja nedvärdera den historiska konflikten i Mellersta Östern, den imponerande dynamiken i borten Asien, de sociala spänningarna i Latinamerika eller den fortsatta konflikten i södra Afrika är jag övertygad om att 1990-talet blir Europas årtionde.

Det decennium då den nödvändiga omvandlingen i Europas östra hälft, i förening med den nya dynamiken och vitaliteten i dess västra del, kanske ger oss möjligheten att bygga en ny europeisk ordning för frihet, fred och framsteg.

Jag tror att det är viktigt att vi förstår de krafter som nu så tydligt håller på att förvandla den europeiska verkligheten.

Efterkrigsdecenniernas kamp mellan de bägge sociala och ekonomiska systemen är slut. Den socialistiska idén med dess planhushållning och centralisering har misslyckats var den än prövats. Det är i de fria samhällena och i de fria ekonomierna som framstegen i dag bärs fram.

Samtidigt står vi inför revolutionerande förändringar inom vetenskap och teknologi. Och med dessa följer helt nya möjligheter till omvandling och tillväxt i riktning mot samhällen som är i vidaste mening rikare samtidigt som de är långt mindre miljöbelastade än dagens.

Det är omvandling som är nyckeln till framtiden. Den ekonomiska och industriella omvandlingen ersätter gammalt med nytt. Denna omvandling är möjlig i de samhällen som kännetecknas av frihet, mångfald och pluralism.

I hela världen ser vi i dag en process av frigörelse, avreglering och öppning av ekonomier och samhällsstrukturer.

Det tryck som tvingar Mikhail Gorbatsjov att försöka förändra den sovjetiska ekonomin är inte principiellt annorlunda än det tryck som får Västeuropa att bygga sin inre marknad, eller för all del Kjell-Olof Feldt att diskutera att kasta delar av socialdemokratin gamla fördelnings- och marginalskattepolitik överbord.

Det är detta utvecklingskrav på frigörelse från föråldrade strukturer i öst såväl som i väst som gör att vi kan se med viss optimism på möjligheterna att bygga ett nytt Europa.

Vårt europeiska engagemang får inte göra skillnad mellan öst och väst. Leningrad är en lika naturlig och självklar del av vårt Europa som Lissabon. Men samtidigt måste vi erkänna de olika förutsättningar som råder och kommer att råda under lång tid framöver på bägge sidor om den mur som sedan 1945 skilt europé från europé.

När den europeiska gemenskapen EG nu bygger sitt nya samarbete, handlar det om en gemenskap av fria samhällen och fria ekonomier och fria medborgare som insett att den gamla nationalstaten inte räcker för att möta en ny tids problem och som räcker varandra handen för att lösa problem som inte kan lösas inom gamla ramar.

I Europa bakom muren handlar det om att försöka att ta de första stegen bort från politisk diktatur, från ekonomisk planhushållning och i många fall också från något som uppfattats som nationellt förtryck.

Det är svårt att överskatta de utmaningar som dessa länder och folk står inför. De problem – ekonomiska, nationella, ekologiska, sociala – som decennier av deformation av samhället skapat är enorma. Att lösa dem alla samtidigt som man bevarar såväl den inre balansen som den yttre stabiliteten är en utomordentligt krävande och viktig uppgift.

Nyckeln till många av förändringsprocessens möjligheter finns i Kremen i Sovjetunionen. Det är den sedan 1985 nya Sovjetledningens insikt om att endast grundläggande förändringar kan bespara dess valde ett fortsatt förfall som nu har skapat nya öppningar i hela det sovjetiska imperium som sträcker sig från Magdeburg i Europa hjärta till Magadan vid Stilla havets stränder.

I grunden är denna perestrojka inriktad på att modernisera den sovjetiska ekonomin för att bättre kunna bära upp Kremledningens långsiktiga supermaktsanspråk.

Men ekonomin kan aldrig förändras isolerat. Förändringar kräver öppen-

het, och öppenhet leder till att problem som tidigare har tigits ihjäl nu lyfts fram med obarmhärtig klarhet. I detta ligger en stor politisk och nationell styrka.

Att denna process är fylld av både motsättningar och motgångar kan inte förväna någon. Det är många som föredrar stagnationens trygghet framför förändringsprocessens osäkerhet, andra skyr de olikheter som följer i nyföretagandets och det privata initiativets spår och åtskilliga fruktar att de krafter som släpps loss blir för starka för systemet att kontrollera.

Det förefaller just i dag som om den ekonomiska perestrojkan riskerar att stagnera. Under de senaste månaderna har de steg man tagit gått bakåt snarare än framåt. Detta är bekymmersamt.

All erfarenhet av de senaste decenniernas försök - Jugoslavien sedan 1948, Ungern sedan 1968, Kina sedan 1978 - att förändra och frigöra de socialistiska ekonomierna visar att små steg ibland skapar större problem än dem som de löser. Skall man gå från vänstertrafik till högertrafik är det faktiskt litet opraktiskt att göra det gradvis.

Vi har all anledning att hoppas att förändringsprocessen lyckas. En framtida moderniserad sovjetisk supermaktsgranne är visserligen inget alldeles problemfritt perspektiv, men vi hoppas att vägen dit kommer att leda till grundläggande och viktiga förändringar både av det ryska samhället och av dess imperium.

Om motståndet mot perestrojkan i dag förefaller att dominera i Sovjetväldets ryska kärnland, är viljan till förändring så mycket påtagigare i olika delar av världets periferi. Jag tänker då alldeles speciellt, även om det finns fler exempel, på utvecklingen i Estland, Lettland och Litauen.

En gång var Östersjön ett den fria samfundsens och samverkans hav. Här gick kontakt- och kulturströmmarna mellan kontinentalmakten Ryssland och Nordjös och Atlantens fria handelsnationer.

Så är det som bekant inte längre. Revolutionen 1917 innebar tragiskt nog att Ryssland skar av många av sina band västerut, och 1940 ockuperades, som den officiella termen i dag faktiskt lyder, de tre baltiska republikerna av det stalinistiska väldet.

Sedan dess har propagandan talat om Östersjön som ett fredens hav, men verkligheten har som bekant varit en annan. Järnridån drogs ned även i Östersjön. Det är ett talande faktum att Sovjetunionen i Östersjöområdet under de senaste decennierna har ändrat om så gott som samtliga skeppsvarv från civil till militär produktion. Sedan slutet av 1970-talet har Sveriges kusthav och skärgårdar hemsökts av militära undervattensoperationer, som vi har anledning anta har sin utgångspunkt på andra sidan Östersjön.

I all detta har ännu ingenting förändrats. Men det som har förändrats är att det tänts en förhoppning om en annan utveckling, där Östersjön i en framtid åter skulle kunna bli ett det fria samarbetets hav, till nytta för alla dess folk och alla dess stater.

Jag har själv haft möjlighet att följa utvecklingen i den estniska republiken. Jag imponerades av den politiska mognad, den förändringsvilja och den beredskap till också svåra kompromisser som jag mötte under mitt besök där.

Det är viktigt att vi gör allt vad vi kan för att inom ramen för våra

utrikespolitiska grundprinciper öka kontakterna och samarbetet med Estland, Lettland och Litauen. Jag vet att vi är många som inom olika delar av vårt svenska samhälle var och en på sitt sätt arbetar för detta.

I en fråga som denna, som rör samarbetet och stabiliteten i vårt närområde liksom relationerna till den supermakt som faktiskt är vår granne, är enigheten mellan regering och opposition av särskild betydelse. Jag vill gärna ge utrikesministern ett erkännande för de insatser som han själv gjort för att etablera och upprätthålla en sådan enighet.

Samtidigt kan jag inte låta bli att vara litet ledsen över att socialdemokraterna inte vill anslå mer än 2 milj. kr. för att på olika sätt utvidga t.ex. kulturkontakterna mellan Sverige och de baltiska länderna.

Jag tycker att det är litet futtigt, och det alldeles speciellt om man jämför med socialdemokraternas påfallande frikostighet med skattepengar i långt avlägsnare delar av vår värld.

Om utvecklingen fortsätter, kommer vi med all säkerhet att få se ökade spänningar mellan den accelererande perestrojkan i t.ex. Baltikum och Centraleuropa och den långsammare eller t.o.m. stagnerande perestrojkan i det egentliga Ryssland. Risken för att detta leder till bakslag och konflikter får vi inte bortse ifrån. Men trots dessa risker är det svårt att se att det skulle finnas en väg som också långsiktigt leder fullständigt tillbaka.

I Centraleuropa är utvecklingen fylld av de motsättningar som alltid utmärker ett förändringskedje. Vi kan vara pessimistiska och nedstämda när vi ser på en del av det som i dag sker i DDR, i Tjeckoslovakien, i Rumänien, men för framtiden tror jag att utvecklingen i Polen och Ungern är långt viktigare. Trots att deras ekonomier fortsätter att försämrats och välfärdsgäpet till Västeuropa att öka, går den politiska förändringen starkt framåt. Det här handlar om länder som mycket tydligt har lämnat det totalitära stadiet bakom sig. Det handlar nu om auktoritära regimer som med ytterligare reformer försöker att häva den kris som deras oförmåga har försatt dem i. Vi har all anledning att hoppas att de kommer att lyckas. Vi bör utveckla kontakter och samarbete för att på detta sätt försöka att ge dem vårt stöd.

Mikhail Gorbatjov talar ofta om att bygga ett nytt gemensamt europeiskt hus. Det tycker jag vore bra. Men den som skall bygga nytt vet att man måste börja med att riva ned en del gammal bråte. Det är först den dag muren har rivits och taggtråden har rullats in som vi på allvar kan börja arbeta med att bygga det nya europeiska huset. Fram till dess handlar det mest om ett nog så intressant och nog så politiskt viktigt arbete med att göra upp ritningarna och diskutera hur huset skall se ut.

Även om arbetet med att skapa förutsättningarna för ett nytt Europa bara är i sin linda i östra halvan är processen redan långt framskriden i den västra halvan. Jag tänker självfallet främst på Europeiska gemenskapen.

Vi i Sverige gjorde ett viktigt vägval i Europapolitiken 1971. Då utslöts den socialdemokratiska regeringen ensidigt möjligheterna att pröva om vår neutralitetspolitik skulle möjliggöra fullt medlemskap i EG. Vi fick i stället ett frihandelsavtal. Det fungerade bra under en period mellan 1972 och 1985, då EG mest sysslade med den stora utvidgningen från sex till tolv medlemsstater. Men sedan EG år 1985 fattat beslut om att i stället fördjupa sitt samarbete har klyftan mellan Sverige och EG ökat och bristerna i vårt frihandelsavtal blivit allt tydligare.

I dag måste man inse att frihandelsavtalet från 1972 är otillräckligt som bas för vårt deltagande i det västeuropeiska integrationsarbetet. Går vi inte från det till någonting annat, kommer vi med all säkerhet att stängas ute från det ena nya arbetsområdet efter det andra. Det ser vi faktiskt redan i dag.

Vi är inte med när EG nu fullständigt river gränserna för att till utgången av år 1992 skapa ett gränslöst Europa för individer, varor, tjänster och kapital.

Vi är inte med som nation i alla fall när EG nu diskuterar den nya s.k. sociala dimensionen när det gäller det västeuropeiska samarbetet.

Vi är inte med när EG nu fattar beslut om att sätta upp ett europeiskt miljöomlämningssystem. Senare blir det fråga om en gemensam europeisk miljöomlämningssystem. Senare blir det fråga om en gemensam europeisk miljöomlämningssystem.

Vi är inte med när man nu vill bygga upp ett "medborgarnas Europa" genom bl.a. det stora och för framtiden så viktiga ungdoms- och studentutbytet i det s.k. ERASMUS-programmet.

Vi står vid sidan av många av de viktiga ekonomiska, sociala och politiska processerna i dagens Västeuropa. Vi ser följderna. Svenska företag ökar sina investeringar långt snabbare i EG-området än i Sverige. Svenska medborgare får inte samma möjligheter att fritid resa, studera och arbeta i detta Europa som de flesta andra västeuropeer.

I maj 1988 fattade riksdagen beslut om riktlinjerna för EG-politiken. Det var ett betydelsefullt beslut. Det formades i samverkan mellan riksdagens stora partier och hade enligt min mening två delar.

För det första innebar det att ett fast mål för Europapolitiken på sikt lades fast. Detta är att uppnå "samma fördelar och åtaganden för medborgare, institutioner och företag i Sverige som i EG:s medlemsländer".

För det andra innebar det att en operativ kompromiss för hanteringen av Europapolitiken, EG-politiken, under den närmaste tiden träffades. Medlemskapsfrågan tog man inte ställning till. Den hölls öppen för framtiden. Men det konstaterades samtidigt att ett svenskt medlemskap inte är ett mål för de diskussioner med EG som nu förestår.

Olika partier har säkert haft olika skäl för detta ställningstagande. Så är det ofta, som bekant, med politiska kompromisser. Därför reagerade jag när statsministern i ett anförande nyligen hävdade att det var just vissa motiv som han tyckte om som hade väglett riksdagen. Med detta påhitt som grund fortsattes sedan förvanskningen av kompromissen i en viss riktning. Det är inte första gången det sker. Men det gör inte saken särskilt mycket bättre. Jag är dock tillfredsställd med att utrikesdeklarationens formuleringar på denna punkt nära följer det som riksdagen faktiskt sade.

Fört eller senare måste vi pröva om ett svenskt medlemskap i EG är förenligt med vår neutralitetslinje. Den prövningen måste göras med största omsorg. Den hastar inte. Att i dag springa i väg med bestämda slutsatser och vilja riva upp eller förändra detta riksdagsbeslut vitnar knappast om något större ansvarskännande i denna fråga.

Jag tillhör inte dem som vill lysa allt samarbete med EG på det utrikespolitiska området i bann. Jag tycker att det finns frågor – det har de senaste dagarna visat på – där vi har anledning att söka ett sådant samarbete.

Vi vet att inga bindande beslut enligt de nuvarande reglerna kan fattas inom ramen för EG-ländernas utrikespolitiska samråd. Icke desto mindre är

vi eniga om att ett svenskt deltagande i detta samråd skulle kunna – även om det inte nödvändigtvis kommer att – påverka förtroendet för vår neutralitetspolitik.

Det råder knappast något tvivel om att ett svenskt medlemskap från snart sagt alla andra utgångspunkter vore den bästa formen för vårt deltagande i EG-samarbetet. Men av skäl som främst har att göra med EG:s eget arbete under den närmaste tiden finns frågan om neutralitetspolitiken gör den vägen möjlig eller ej dock inte på den omedelbara dagordningen.

Ett är dock mycket viktigt: Sverige vinner ingenting genom att i dag slå igen dörrarna för framtiden.

Herr talman! Neutralitetspolitiken är viktig. Det gäller inte minst i dagens situation. Jag tror inte att de strävanden i Östersjöområdet som vi alla har så stora förhoppningar om skulle gagnas av att vår neutralitetslinje kunde ifrågasättas.

Tilltron till neutralitetspolitiken har två delar.

För det första handlar det om tilltron till vår vilja till neutralitet vid kris eller krig i vår del av världen. Den följer naturligt av ett folks självklara önskan att stå utanför ett krigs fasor. Men den understryks ytterligare av oberoendet i vårt utrikespolitiska beslutsfattande.

För det andra handlar det om tilltron till vår förmåga att i de mest kritiska lägen verkligen skydda vårt territorium mot varje form av övergrepp eller försök till militärt utnyttjande. Här handlar det främst om tilltron till styrkan i Sveriges försvar.

Det sägs ofta att vår neutralitetspolitik åtnjuter respekt i omvärlden. Vi vet alla att det är en sanning med viss modifikation. Vår neutralitetsvilja ifrågasätts knappast av någon. Men vår neutralitetsförmåga ifrågasätts tyvärr av allt fler.

Detta är allvarigt. Försvarsvägningsen har haft sitt pris – bristande tilltro till vår neutralitetsförmåga. Den utvecklingen måste vi vända. Därför är det försvarsbeslut som kommer att fattas senare under denna mandatperiod så viktigt.

1990-talet kommer att innebära att 1980-talets trend mot allt mer av globalisering och sammanflätning av nationerna ökar. Det sker samtidigt som detta 90-tal kommer att ge svaret på frågan om de stora omvälvningarna lyckas eller ej – Kinas språng mot moderniteten, vitaliseringen av Västeuropa genom EG och försöken att rycka Sovjetunionen ur dess stagnation.

Vi går in i ett skede av global omvandling – allt snabbare förändringar, allt tätare kontakter och allt mer som är gemensamt.

Samtidigt tränger sig nya frågor på. Låt mig bara nämna en som är av speciell betydelse.

Alla experter är i dag eniga om allvaret i hotet mot vår atmosfär och vårt klimat. Den s.k. Brundtlandkommissionen såg de globala miljöhot som vi i dag står av bl.a. koldioxid som det allvarligaste av de globala miljöhot som vi i dag står inför. Det finns en risk för att den s.k. växthuseffekten förskjuter klimat och balans på den jord där våra barn och barnbarn skall leva och verka.

Sverige har gått före genom det riksdagsbeslut om tak för koldioxidutsläppen som bl.a. vi moderater drev igenom för knappt ett år sedan. Men vi måste gå vidare internationellt. Jag tycker att Sverige borde kunna ta initiativ och

föreslå att det inkallades en världskonferens om klimatfrågorna. Det skulle kunna ge underlag för det handlande – i egna länder, i Europa, i världen – som krävs för att förhindra att vårt klimat förstörs på sikt.

Jag hoppas, herr talman, att även detta en dag kan bli en del av den utrikespolitik som Sveriges riksdag står enig bakom.

Anf. 3 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! Jakten på författaren Salman Rushdies liv är en ny illustration till tyranners rådsia för det fria ordet. Historien är full av liknande övergrepp. Det fria ordet har en sprängkraft som kan stötta den starkaste diktator och skaka den grymmaste regim.

Rätten till det fria ordet utgör därför demokratins och rättsstatens fundament. Det är det öppna samhällets starkaste försvarsvapen. Just därför måste varje försök att stänga det inne bekämpas. Världens stater har genom att ansluta sig till FN-stadgan förbundet sig att respektera varje människas rätt att fritt säga sin mening.

Men inför de iranska ayatollornas hot om död och evig förbannelse mot en enskild författare men också mot dem som befattat sig med dennes alster hukar sig nu många som annars högtidligen bekänner sig till grundläggande mänskliga fri- och rättigheter. Där bakom kan skjöljas ekonomiska, politiska och militära hänsyn. Endast den försiktighet som förestavas av vad som krävs för att skydda en annan människas liv borde kunna påräkna respekt.

Just här går nämligen skärningslinjen mellan det öppna, humanistiska samhället och det slutna förtryckarsamhället. Den öppna rättsstaten sätter skyddet av den enskilda människans liv och frihet främst – även skyddet för avvikaren och opponenter. Det slutna förtryckarsamhället däremot sätter ett pris på den enskilda människans liv som hotar makten och dogmerna.

I västerlandet bränner vi inte längre kättare på bål. Vi menar oss därmed ha gått från barbari till civilisation. Vi får inte retirera från de landvinningar-na. Att nu huka inför Irans hot mot en enskild människas liv, därför att denne utnyttjat rätten till det fria ordet, skulle vara att påbörja återtagandet tillbaka mot ett barbariskt beteende.

Herr talman! Sverige vill och kan ibland agera brobyggare, budbärare och t.o.m. medlare i intertationella konflikter. I syfte att klara denna angelägna uppgift kan vi ibland behöva ta hänsyn som inte alltid öppet kan redovisas. Men denna roll får inte utplåna eller otidliggöra våra grundläggande värderingar, vår beaktelse till humanism och tolerans och vår avsky mot tortyr och tyran.

Sveriges rätt att agera i denna roll skall stå i fredens och försöringens tjänst men också i humanismens och toleransens. Vår neutralitet är inte en kompromiss mellan diktatur och demokrati, inte heller ett försök till syntes mellan barbari och humanism. Det är truismer, men ändå värda att påminna sig i en situation som denna. Jag efterlyser utrikesministerens entydiga instämmande i denna självklarhet och därmed hans lika entydiga fördoman- /de av jakten på Salman Rushdie.

Under de senaste dagarna har en lång rad demokratiska stater skärpt sitt fördomande av Irans agerande. Den svenska regeringens agerande var till en början överraskande lågmält. Sedan EG-staterna beslutat kalla hem sina

ambassadörer, har den svenska regeringen beslutat följa efter. Det var oundvikligt och nödvändigt.

Planer har funnits på att skicka en handelsdelegation till Iran. Det är tydligen osäkert hur det nu blir. Det skulle, som läget för närvarande är, vara klart olämpligt. Regeringen bör inte företa sig något som reducerar effekten av de protester som riktas mot Iran.

Det är, herr talman, värt att stryka under att ett fördomande av den iranska ledningens förföljelse av Salman Rushdie inte får förväxlas med en bedömning av den roman han skrivit. För egen del har jag inga förutsättningar att bedöma vare sig dess litterära kvaliteter eller huruvida den är blasfemisk. Det finns ingen anledning att ifrågasätta att många rättroende muslimer kan känna sig kränkta och sårade. Det kan emellertid inte med våra humanistiska ideal motivera eller försvara en sanslös förföljelse och utdömmande av dödsdom.

Salman Rushdie är inte den ende författaren som i dag personifierar kampen för rätten till det fria ordet. Det gör också den tjeckoslovakiske författaren Václav Havel. Det enda brott han begått är att han inte accepterar att utöva sitt författarskap inom det trånga andliga rum som överheten mått ut åt honom. För detta straffas han nu med fängelse. Den tjeckoslovakiska regeringen bryter i sin behandling av Václav Havel mot de rättigheter den genom ESK-processen förbundet sig att respektera.

Det synes som om den öppenhet och tolerans mot olikåttänkande som spårar i Sovjetunionen alltför lyser med sin frånvaro i Tjeckoslovakien. I förtrycket av dem som vågar kritisera makten tycks inte mycket ha hänt i Tjeckoslovakien sedan den tid då Olof Palme fann sig föranlåten att tala om diktaturens kreatur.

Herr talman! De grundläggande värderingar på vilka en rättsstat vilar, blir särskilt tydliga i fall som dessa. Det kan te sig överdrivet att en enda människas öde ägnas så stor uppmärksamhet, medan massdöd och offrande av tusentals anonyma människors liv passerar förbi som notiser.

Men det är just avsteg som dessa från mänskliga fri- och rättigheter som leder till de massiva övergreppen på de många namnlösa. Det är för att hävda de många anonyma människornas liv och deras rättigheter som fördomandet måste bli tydligt när fotet riktas mot en enskild människa med namn och identitet.

Vår avsky mot de urskillningslösa massavrättningar som rapporteras inifrån Iran är därför lika ursinnig som vår avsky mot dem som dödat de många namnlösa i Halabja, en kurdisk stad i Irak. På våra näthinnor har från det brottet mot oskyldiga människor bränt sig fast bilder av värlösa föräldrar med barn i famnen som segnat ner i sin flykt. Avskyn blir inte mindre av att våldet utövats med det mest lömska och fega av metoder – kemiska stridsmedel.

Tragedin i Halabja har gjort det än mer angeläget att förhandlingarna om ett förbud inte bara mot användning utan också mot tillverkning och lagring av kemiska vapen slutförs.

Herr talman! Det är i grunden samma värderingar som väckt vår vrede mot de metoder som den israeliska armén använt på ockuperat område. Vårt försvar för den israeliska demokratin är oanfrätt. Men vår sorg är djup vid

Anf. 7 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! "Glappkäft", sade Gahrton. Det tror jag, herr talman, kommer att bli ett bevingat ord. Och jag är inte alls säker på att det är viceamiral Schuback man i första hand tänker på när det används.

Jag träffade för en tid sedan miljöpartiets riksdagsgrupp. Jag bjöd in dem till utrikesdepartementet. Per Gahrton var inte med. Det var synd. Det var ett mycket trevligt och givande samtal. Vi hade om svensk utrikespolitik, och man gav också en del erkännanden. Jag kan inte förstå annat av Per Gahrtons anförande än att Per Gahrton är isolerad i partiet. Det fanns ingenting av det som Per Gahrton nu anförde med i vårt samtal. Per Gahrtons anförande var till största delen oförsäkamt, oklokt och okunnigt. Så det är bra att Per Gahrton står ensam i den politiken.

Jag hade tänkt - jag skall göra det också - ta upp en del av det som har frågats om: Väclav Havel, Rushdie. Jag skall gärna utveckla det tema som Ingemar Eliasson tog upp, det där med att huka sig och realism och politik kyla. Jag skall ta upp Mellanöstern och Israel. Jag har fått en del frågor om det. Jag skall också ta upp en del av miljöproblematiken så småningom.

Jag vill emellertid först säga något om det jag tycker är så viktigt för svensk utrikespolitik, därför att det är viktigt för Sverige. Eftersom jag är utvecklingsoptimist håller jag inte för uteslutet att Per Gahrton också kan lära sig någonting av det.

När jag tillträdde som utrikesminister 1985 ställde jag upp tre ledord för den utrikespolitik jag menar att Sverige skall föra, nämligen säkerhet, solidaritet och samförstånd. Eftersom nu en ledande ledamot av ett av riksdagens partier så uppenbart söker strid i utrikespolitiken skall jag tala om vad partipolitiskt samförstånd kan betyda för svensk utrikespolitik.

Samförståndet är självfallet inget självändamål, även om det är en styrka för Sverige om vi alla, av övertygelse och efter debatt, kan uppträda enigt utåt. Sverige står då starkare när vi förhandlar i olika frågor med andra stater eller när vi företrädare svenska uppfattningar i t.ex. FN, ESK eller nedrustningsförhandlingarna i Genève. Efter drygt tre år som utrikesminister konstaterar jag med glädje att alla riksdagspartier hittills har bidragit till ett brett samförstånd i alla viktiga utrikespolitiska frågor. Detta har tveklöst varit till nytta för Sverige och svenska intressen. Det finns många bevis. Jag skall nämna ett par. Vi hade aldrig, efter så många år av fruktlös debatt, kunnat nå så fördelaktiga överenskommelser med Sovjet och Polen om gränsdragningen mellan de ekonomiska zonerna i Östersjön, om inte de svenska partierna i allt väsentligt varit överens. Varje nytt svenskt agerande i förhandlingarna föregicks av öppna och förtroendefulla överläggningar mellan partierna. Det gavs och togs, och till slut utmejslades en framgångsrik svensk förhandlingslinje, som ledde till resultat efter 19 år.

Vi hade aldrig så snabbt lyckats lösa de många besvärliga situationerna med svenskar som tagits som gisslan om inte partierna, efter samråd, ålagt sig den återhållsamhet i agerande som var själva förutsättningen för en lyckosam upplösning. Jag behöver bara nämna namn som Jan Stening, Stellan Hermansson och Wolfgang Granlund, men också Angola-svenskarna Kent Andersson och Gunnar Sjöberg. Alla kan i dag vara glada över att det svenska samförståndet i utrikespolitiken gjorde oss starka nog, så att de befriades snabbare än tillfångatagna av andra nationaliteter.

Utan samförstånd hade vi inte heller kunnat spela en så positiv roll som vi till sist gjorde när det gällde att förmå PLO att erkänna Israels existens och avstå från alla former av terrorism. Samtliga partier var, efter samråd, enade i de olika skedena av vårt agerande. Vi hade svårligen kunnat övertyga USA att öppna dialogen med PLO utan detta breda svenska samförstånd. Frågan är då om de uppgifter svensk utrikespolitik nu står inför är betjänta av fortsatt samförstånd mellan partierna. Mitt svar är obetingat ja, och jag skall säga några ord om varför jag anser det.

För det första: En viktig, för att inte säga avgörande, förutsättning för att avspänningen mellan stormakterna består är att perestrojkan i Sovjetunionen överlever och utvecklas. Bara då kan vi hoppas på fortsatt nedrustning, fredliga lösningar av de regionalpolitiska konflikterna och en fortsatt omvandling mot mer frihet och demokrati i de östeuropeiska länderna. Det är alltså ett svenskt säkerhetspolitiskt intresse att perestrojkan inte motverkas eller, ännu värre, förbyts i sin motsats. Det gäller också i vårt förhållande till de baltiska folken, med vilka vi alla vill bygga ut kontakterna. Det är angeläget att detta samarbete även i fortsättningen sker i samråd mellan partierna.

När detta är sagt vill jag hålla med Olof Johansson - Per Gahrton var för resten också inne på det - att det är rimligt att de som har skapat denna enighet hålls bättre underrättade om vad som pågår i förhandlingar. Det är avsikten att man skall utvidga kretsen i EFTA-rådet, så att alla partier kommer med och får del av det som pågår i förhandlingarna. Det har utrikeshandelsministern meddelat mig nu.

För det andra: Vi är mitt uppe i svåra och för Sveriges framtid betydelsefulla förhandlingar om vårt samarbete med EG. Även om partierna till äventyrs skulle tillmäta frågan om neutralitetspolitikens förenlighet med medlemskap i EG olika vikt, är det av avgörande betydelse för framgång i förhandlingarna att partierna i ord och handling håller samman kring de beslut som ett enigt utrikesutskott träffade förra året.

För det tredje: Vårt europeiska samarbete gäller inte bara Västeuropa och EG, som en del tycks anse. Det gäller hela Europa. En huvuduppgift för svensk utrikespolitik måste vara att hjälpa till med att bygga broar mellan öst och väst. Det finns flera goda skäl till det. Det hot mot mänskligt liv som miljöproblemen utgör kan bara undanröjas i samarbete mellan Europas alla länder. Jag skall senare ta upp de förslag som både Carl Bildt, Olof Johansson och Ingemar Eliasson har varit inne på.

Men samarbetet måste också utsträckas och utvidgas på de ekonomiska, vetenskapliga och kulturella områdena. Också av säkerhetspolitiska skäl måste nya broar byggas. Brister samarbetet och vidgas klyftan i levnadsstandard mellan öst och väst ännu mer, ökar risken för motsättningar och konflikter. Det drabbar oss alla, inte enbart de länder som är direkt berörda.

För det fjärde: Perestrojkan, avspänningen, de förbättrade stormaktsrelationerna och den internationella goodwill den svenska utrikespolitiken har skapat genom åren gör att Sverige i dag har en position och möjligheter till agerande i internationell politik som Sverige aldrig tidigare har haft, inte minst när det gäller insatser för att lösa många av de regionala konflikterna. Jag vet inte om Per Gahrton har rört sig ute i världen eller vem han har lyssnat

till. Sverige kan tala öppet och förtroendefullt med alla parter. Håller vi en låg profil och talar tyst om det som utträttas, kan Sverige bidra till en positiv utveckling på många områden.

Tyst diplomati förutsätter emellertid, om den inte skall missförstås och misstolkas och därmed ointetgöras, öppna och förtroendefulla samtal också mellan parterna. Mellanöstern är det utmärkta exemplet. Medan den tysta diplomatin pågick, innan den lämnat resultat, kom kritiken från alla håll mot mig och mitt agerande. Men jag kunde ju inte tala om vad jag höll på med, för då hade det varit slut med mitt agerande. När det sedan ledde till resultat, då kommer ni och säger: Det var väl bra. Därför förutsätter tyst diplomati att man håller partierna underordnade. Det gjorde vi i Mellanösternfrågan. Och det var inte från partiledarna underordnade som kritiken kom.

Herr talman! Mitt svar på den fråga som jag själv har ställt är alltså ett obetingat ja – samförstånd krävs även i fortsättningen om vi skall kunna lösa våra utrikespolitiska uppgifter. Och jag lovar för min del, herr talman, att jag skall göra mitt yttersta för att åstadkomma detta samförstånd.

Anf. 8 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Riksdagens nyvalde talman har uttryckt önskemål om att vi skall ha livligare debatter och fränare replikskiften. Jag finner det litet svårt. Jag uppfattar det nästan som om utrikesministern har saboterat talmannens intentioner i denna del.

Låt mig säga att jag håller med om nästan allt som utrikesministern sade om samförstånd. Jag säger nästan, för samförståndet måste också byggas på en öppenhet och en dialog. Och när jag talar om öppenhet och dialog talar jag inte bara om när vi träffas under kristallkronorna i Arvfurstens palats eller i det tråkiga sammanträdesrummet i riksdagen, utan jag talar också om öppenheten i den offentliga debatten. Jag tror att en bra nationell utrikespolitik formas i en bra nationell debatt där inte bara partiledare, diplomater och riksdagsmän deltar, utan där vi försöker engagera så många som möjligt. I den debatten skall vi också föra fram de motsättningar som finns. Jag är alldeles övertygad om att vi under de närmaste åren kommer att få se en och annan sprakande dust mellan mig själv och utrikesministern. Det kan väl vara bra om vi råkar vara osams eller ha delade meningar om något. Det är emellertid viktigt att man aldrig bränner broarna. Det skedde förr, men det har inte skett under senare år, vilket är bra. Men man skall inte heller dölja de delade meningar som faktiskt kan finnas.

Jag vill därför övergå till några sakfrågor. Jag tycker att det är bra att Sten Andersson nu säger att man skall vidga samrådet i Europapolitiken. Jag tycker att den korporativa modell som EG-rådet representerar inte är så värst väl funnen. Jag tror att det kan bli bättre på ett eller annat sätt.

Vi har dock under de senaste månaderna haft ett antal inträngande diskussioner i utrikesnämnden om Europapolitiken, vilket är bra. Dessa diskussioner har kännetecknats av en betydande öppenhet.

När vi i riksdagen har fattat beslut om en viktig kompromiss, på det sätt som vi gjorde i maj förra året, är det viktigt att vi alla respekterar den i alla dess delar. Men regeringen och olika företrädare har haft en tendens att vanställa och förvrida denna kompromiss litet grand, och det är inte bra. Jag

reagerade också när jag satt och läste igenom det dokument som vi alla här i riksdagen fick på våra bord häromdagen och som heter Utrikesfrågor 1988. I detta dokument sammanfattas viktiga officiella svenska utrikespolitiska ställningstaganden under förra året. Där kan man läsa dåligt korrekturelästa debattmanus av kabinettssekreteraren eller försvarsministerns bisarrerier gentemot amerikanska diplomater med anledning av att en amerikansk forskare har sagt något förgripigt. Men riksdagens ställningstagande till Europapolitiken finns inte med. Går man sedan till den av handelsavdelningen på utrikesdepartementet nyligen utgivna skriften om Sverige och Europa för att se vilka källor som rekommenderas för studium av svensk Europapolitik, finner man att riksdagsbeslutet inte alls finns med. Denna skrift skall utrikeshandelsdepartementet skicka ut i stora upplagor för skattebetalarnas pengar. Jag skall inte lasta utrikesministern för detta, han är bra på mycket, men även han är nog dålig på korrekturläsning. Men det är fel signaler som sänds från regeringskansliet när sådant här sker.

Det som Per Gahrton hade att säga var provocerande, och jag skall därför bara mycket kortfattat kommentera det. Först och främst begrep jag inte vad han ville säga om Khomeini och civilisationen. Civilisation är för mig respekt för människan, respekt för livet, respekt för yttrandefriheten, respekt för trosfriheten och respekt för regler för det mänskliga och internationella umgänget. Det som Khomeini, som den högste företrädaren för staten Iran, har gjort går utanför det som jag uppfattar som civilisation. Är detta Per Gahrtons civilisation, tror jag att han är mycket isolerad i Sveriges riksdag.

Per Gahrton säger sedan att han vill kasta glappkäftar i fångelse och pekar på den, vem det nu var, som hade sagt att det var Sovjetunionen som stod bakom ubåtskränkningarna. För det första är det en litet underlig inställning till öppenheten i den säkerhetspolitiska debatten. Jag tycker att man skall säga vad man vill om ubåtskränningar utan att kastas i fångelse. För det andra är det intressant att man för att kunna kastas i fångelse enligt den Gahrtonska rekommendationen, om det nu var en sådan, förutsätts skola ha avslöjat en hemlighållen sanning. Om Per Gahrton vill kasta marinchefen i fångelse för att han talat om Sovjet är det logik i detta endast om även Per Gahrton anser att det är Sovjet som ligger bakom kränkningarna. Jag väntar på vår lilla gröna ayatollahs svar.

Anf. 9 INGEMAR ELLIASSON (fp) replik:

Herr talman! Jag håller med Carl Bildt om att man litet grand känner sig som en bråkstake när man efter Sten Anderssons fridsbudskap går upp i talarstolen för att få svar på ett par frågor. Jag tar emellertid risken, eftersom det ju måste bli en dialog om svensk utrikespolitik och de frågeställningar som vi står inför.

Jag håller med om att tyst diplomati har sin plats. Och jag har inte ett ögonblick ifrågasatt att Sten Andersson och hans medhjälpare bör ägna sig åt det, och jag är tacksam när den tysta diplomatin ger resultat. Jag gjorde en liten anmärkning om när den tysta diplomatin går över till de stora gesterna. Och jag undrade om de skulle användas även i våra relationer till Israel och inte bara vid mötet med PLO:s representanter. Den allvarliga frågeställningen därvidlag är självfallet att det för balansens och framgångens skull nu

behövs ett möte, såvitt jag förstår, på hög politisk nivå mellan den svenska regeringen och den israeliska. Jag upprepar därför min fråga: När kan något sådant bli aktuellt?

Den andra fråga som jag vill återkomma till är hur den fortsatta diskussionen mellan partierna om Sveriges relationer till EG skall gå till. Jag tänker då i första hand inte på formspråket – jag tror att vi kan hitta former att träffa och överlägga – utan på vilket underlag som vi kan föra den diskussionen utifrån. Det viktigaste av alla underlag är det som ger oss hjälp att penetrera gränsdragningen mellan vår säkerhetspolitik och det ekonomiska och kulturella samarbetet som vi vill ha med EG-staterna. I propositionen förra året hänvisades det till den analys som hade genomförts under 1960-talet och som ledde fram till ställningstagandet i början av 1970-talet. Det är ett understatement att säga att det sedan dess har hänt en del. Det finns många skäl att noggrant analysera vilka förändringar och vilka preciseringar som behövs av den svenska neutralitetspolitiken för att ge oss själva vägledning när vi skall föra alla olika diskussioner med EG i framtiden. Vi behöver kort sagt djupdyka i denna fråga.

Jag skall gärna erkänna att jag rids av ett hjärnspeke då och då, om man nu kan ridas av sådana, nämligen att den socialdemokratiska regeringen en dag bara kliver fram och säger: "Så här är det; nu är vi klara med vårt beslut" och att vi först i historieböckerna några år senare får läsa vilket underlag man hade för beslutet. Den enighet mellan de fyra stora partierna i riksdagen som nu finns är förpliktande just på denna punkt för regeringen att se till att dialogen mellan partierna kan föras utifrån ett material som vi alla har tillgång till och som är trovärdigt därför att det har tagits fram också av fristående experter och forskare, av dem som är kunniga och har intressanta bidrag att lämna till debatten.

Herr talman! Jag vill något uppmärksamma vad Gudrun Schyman sade. Hon tog upp två saker i polemik med mig som kräver ett bemötande. Hon undrar hur vi kan komma till slutsatsen att Filippinerna borde bli ett programland. Det är en sak som vi får återkomma till i biståndsdebatten, men jag vill redan nu säga att anledningen är så enkel som att man i Filippinerna har tagit steg i demokratiserande riktning. Detta land har kastat en diktator ur sadeln och har numera en president som är vald i demokratiska val.

Vpk har inga invändningar mot bistånd till stater som alljämt styrs av marxist-leninister och som förtrycker sitt folk. Filippinerna har en regering som anstränger sig för att utveckla sitt land i demokratisk riktning. Vi försvarar inte ett ögonblick avsteg från mänskliga fri- och rättigheter. Men i Filippinerna har man alljämt demokratiska ambitioner, och landet bör få hjälp, stöd och uppmuntran också från Sverige. De steg som tagits i Filippinerna kan aldrig komma i fråga i länder som styrs av kommunister.

Herr talman! Gudrun Schyman beklagar också att vi inte sålt vapen österut. Tycker hon kanske att vi för balansens skull skulle ha sålt vapen som kunde ha använts i Ungern eller i Tjeckoslovakien, som kunde ha vänts mot Solidaritet eller som hade använts för att upprätthålla ockupationen av Afghanistan? Är det den sortens vapenexport vi skall ägna oss åt, Gudrun Schyman?

Anf. 10 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Det finns alltid en frestelse att använda polemiska grepp. Men uppriktigt sagt förstår jag inte vad miljöpartiets representant här i debatten syftade till med sitt tal om Olof Palme. Det döjljer nämligen bara sakfrågorna. Jag känner mig illa berörd av den sortens debatt. Just i det fallet känns det särskilt angeläget att skilja mellan sak och person. Därför förstår jag Sten Anderssons inlägg, som var ganska temperamentsfullt.

Det är riktigt att Sten Andersson lyckats med att skapa förtroende när det gäller samarbetsformerna för utrikespolitiken. Det har inte alltid varit så. Det betyder rimligen att det är fler parter än Sten Andersson som har del i detta resultat.

Från centerms sida har vi alltid markerat hur viktigt det är, när det nationella intresset står på spel i förhandlingar med parter och andra länder, att vi parter försöker finna en gemensam nämnare. Detta har präglat vårt synsätt och vårt arbete här i riksdagen i EG-frågan och förhandlingarna med Sovjetunionen om delningen av Östersjön samt i flera andra frågor. Det innebär naturligtvis inte att man skall lägga åsiktsskillnaderna åt sidan och inte kunna ventilera dem öppet. Jag tror också att EG-frågan, för att ta det mest tydliga exemplet, tål att vi har en debatt. Det får inte vara så att debatten plötsligt ebbar ut och andra än vi i de politiska partierna för debatten. Till sist är det här i riksdagen och i regeringen som svensk säkerhetspolitik och relationerna till andra stater och grupper av stater bestäms. Där får det aldrig finnas något tvivel.

Det är bra att regeringen modifierar den kooperativa modellen, som Bildt kallade den. Jag tror att det är viktigt att vi har löpande kontakter med regeringskansliet om arbetet på detta område. Det betyder att det behövs en betydligt högre intensitet i arbetet än vad som präglade EFTA-delegationens arbete. Det är svårt för oss vanliga dödliga parlamentariker att hinna ägna oss åt det. Man måste ha någon kanal, någon att gå till och söka få fram det material som behövs för att vi skall kunna följa det pågående skeendet. Jag vill på den punkten bara understryka det krav som vi framfört i våra partimotioner gång efter annan. Det behövs egentligen en särskild parlamentarisk delegation, som har full insyn i och möjligheter att följa handläggningen av integrationsfrågorna och som naturligtvis är beredd att också träffas ganska frekvent, betydligt oftare än EFTA-delegationen gjort.

När jag tidigare kommenterade regeringens deklaration helt kort sade jag att jag tycker att det finns ett område där det saknas en del svar. Regeringen markerar miljöarbetet och dess internationella betydelse, men längre än så går man inte. Ändå har vi i dag en situation som vi inte haft på väldigt länge. Det är allt fler i internationella samfund som inser att vi måste göra miljöpolitiken till en stor internationell fråga. Det är den inte i dag instrumentellt, med tanke på de medel som står till förfogande – därav vårt förslag om en miljöfond.

Centern har i allra högsta grad varit pådrivande för att sätta koldioxidtaket, som nämndes tidigare i debatten. Naturligtvis blir det verkningslöst om utsläppskällorna flyttar med hänsyn till gällande miljöregler, miljöavgifter och andra ekonomiska styrmedel. Vill vi åstadkomma något bestående och undvika gränsöverskridande såväl luftföroreningar som utsläppsetableringar

krävs internationellt samarbete. På hemmaplan krävs att vi inser att lagerresursen för energiproduktionen leder till ökande klimatproblem och eviga avfallsproblem. Oavsett våra meningssmottagningar om kärnkraften borde alla, och jag vill understryka alla, även energiverket, Vattenfall och Werthén, arbeta för förnybara energikällor, för hushållning och effektivisering av energianvändningen. Det är på detta område, inkl. miljöteknik för rening, som Sverige har en stor roll att spela internationellt därför att vi i många avseenden ligger före andra länder. Vi har faktiskt en hel del att bidra med. Vad vill regeringen bidra med?

Anf. 11 GUDRUN SCHYMAN (vpk) replik:

Herr talman! Det var inte många som tog upp min framkastade tanke om att vi skulle vara litet kreativa och skapa nya svenska begrepp. Jag vet inte om ni blev så förskräckta av mitt tal om att utdela pussar att ni av den anledningen blev alldeles stumma. I alla fall kan jag konstatera att Sten Andersson inte besvarade en enda av mina frågor, så för säkerhets skull upprepar jag dem.

Tycker Sten Andersson att vapenexporten och det vapenteknologiska samarbetet med USA och NATO-länderna är förenligt med svensk neutralitetspolitik? Vad anser utrikesministern om EG:s grunder? Är det inte den ekonomiska och handelspolitiska politiken?

Jag frågade också om förhållandena i Peru. Här fick jag inte heller något svar, men jag hoppas faktiskt att få det. Det är litet märkligt. Vi har från vpk:s sida ställt en enkel fråga, som hade kunnat besvaras i torsdags, när utrikesministern var här och besvarade andra frågor. Vi hade kunnat få veta hur förhållandena är och vad regeringen tänker göra. Men vi fick inget svar. Däremot fick vi ett svar från utrikeskansliet, eller vad det heter, nämligen att det inte gick att få fram underlag för ett svar på en enkel fråga, utan ni skulle återkomma den 16 mars. Det är mycket märkligt, måste jag säga.

Sedan skulle jag vilja säga till Ingemar Eliasson, som är den ende som har tagit upp något av vad jag yttrat, att visst vilar Filipinernas regim i dag på ett brett folkligt stöd. Eller rättare sagt: När Corazón Aquino kom till makten var det med hjälp av ett brett folkligt stöd, och det fanns stora förhoppningar om att det skulle bli en utveckling i demokratisk riktning. Men så har inte skett. Vi vet i dag att det begås stora brott mot de mänskliga rättigheterna. Det gäller framför allt kyrkliga organisationer, människorättsorganisationer, fackföreningar, kvinnoorganisationer och bondeorganisationer. En grupp som har varit speciellt utsatt för mord och trakasserier under den senaste tiden är advokaterna, som försvarar fall som gäller just kränkning av mänskliga rättigheter. Åtta advokater har mördats av militär sedan Corazón Aquino kom till makten. Då tycker inte jag att man får ha så bråttom. Det är det som jag vill säga. Jag anser att folkpartiet borde lugna ned sig.

Sedan skulle jag vilja säga några ord till Carl Bildt, som inte alls har berört vad jag tog upp. Jag tycker att Carl Bildt har en mycket snäv syn när han diskuterar frihet. Han talar om frihet som vi skall få när vi inträder i EG. Om det vore så, herr talman, att Carl Bildt kunde befria sig från den ingrodde och destruktiva antikommunism som präglar hans tänkande, skulle han kanske kunna lyfta blicken ifrån det trånga EG-perspektivet. Då skulle han få se på

en annan verklighet. Då skulle han se 40 000 barn som dagligen svälter ihjäl i världen, att ett barn dör varje minut i Latinamerika och att hundratals miljoner människor lever i ofattbar fattigdom och misär. Han skulle se miljontals människor som är hemlösa, inte minst i USA. Han skulle se 20 miljoner människor som är arbetslösa inom EG:s område i Europa och han skulle se att klassklyftorna ökar både i Sverige och i det övriga Europa. Vidare skulle han se att jämlikhet och rättvis fördelning för många har blivit en ouppnåelig dröm och att klyftorna mellan de rika och de fattiga länderna i världen faktiskt är ett av de största hoten mot freden. Att bortse från allt detta, Carl Bildt, är faktiskt att motarbeta den utveckling som vi måste gå till mötes.

Det är också att inte se den verkliga sidan av kapitalismen som ekonomiskt system. Det är att förvanska verkligheten och att utnyttja politiken på ett demagogiskt sätt. Jag anser inte att detta är särskilt lämpligt utan tycker att det, när vi ser hur världen ser ut i dag, finns anledning att faktiskt ha litet mer vågade yver. Jag välkomnar Carl Bildts tal om en världskonferens om klimatfrågorna. Det skulle vara mycket bra, eftersom det är absolut nödvändigt. Dessutom skulle det kanske innebära att vi finge ett slut på det eviga tjatet från den svenska industrins sida, att om vi inför miljöavgifter, miljöskatter och skärper kraven på utsläpp, ja då flyttar industrin minsann utomlands, då tänker industrin inte investera i det här landet längre. Eftersom Carl Bildt också har förstått att utsläppen inte längre stannar – inte någonsin har stannat – vid nationsgränserna kommer naturligtvis de här kraven också att ställas på alla andra håll i världen. Då har vi fått det där argumentet ur världen, och det tycker jag vore väldigt skönt.

Anf. 12 PER GAHRTON (mp) replik:

Herr talman! Nog är det rörande – en moderat partiledare som måste ankla en socialdemokratisk utrikesminister för att han saboterar debatten, därför att det inte återstår några väsentliga konfliktämnen dem emellan att debattera. Nog är det rörande. Men det är alldeles utmärkt, för det illustrerar än en gång, liksom Sten Anderssons utbrott mot mig, var de politiska huvudmotsättningarna finns såväl här i Sverige som i världen i övrigt, nämligen mellan det samlade gråa blocket av gamla och förlegade partier och ideologier och det nya, framväxande gröna tänkandet.

Sten Andersson var sur, därför att jag inte har varit på någon av hans mottagningar eller överläggningar. Jag skulle gärna ha varit närvarande, men att jag inte var det berodde kanske på att jag var i Bryssel, Innsbruck, Krakow eller någon annanstans, där jag och andra gröna träffas för att tillsammans organisera det europeiska motståndet mot den västeuropeiska nya militärmark som Sten Anderssons parti dess värre medvetkar till att bygga. Detta är djupt beklagligt.

Oförskämt, oklokt, okunnigt, sade Sten Andersson. Det var inte nog med invektiv med anledning av mitt inlägg. Men exemplet – sakargumenten – på vad som var så oförskämt, oklokt och okunnigt var fanns de? *Eir* konkret inslag i mitt anförande berörde utrikesministern, och där fick jag rätt – i varje fall delvis. Det gällde hemlighetsmakeriet kring EG-utredningarna. Jag tar detta ad notam och hoppas att det verkligen är seriöst menat och att det leder

till efterrättelse och att vi snart får tillgång till allt material av intresse när det gäller EG-förberedelserna.

Sedan skulle jag vara isolerad inom partiet. Vi är inte ett militärt organiserat parti. Det är riktigt, och det bör man kanske upplysa en del partier om. Men jag tror att Sten Andersson bedrar sig, om han tror att han skall kunna klara den här debatten på det där sättet. Vi utser inför varje debatt våra företrädare. För övrigt kan jag avslöja att jag i arbetsbesparande syfte delvis läst inman till, kanske mer än 50 % av texten, ur gröna partimotioner. Så det där tricket gjordes väl i s.k. hastigt mod. Tyvärr svarade alltså inte Sten Andersson på någon av de konkreta frågorna om t.ex. vapenexport.

Sedan till Carl Bildt. Man sade en del ofördelaktiga saker om Carl Bildts företrädares fattningsgävor. Jag skall inte repetera någonting här, men om Carl Bildt fick för sig att jag skulle ha tvekat om Khomeinis karaktär har han lyssnat dåligt. Att Khomeini är ocvilliserad, därom råder inget tvivel. Frågan är vad som är den i genuin mening civiliserade värld som Carl Bildt anser sig tillhöra och tycker att det är så trevligt att vara en del av – om det är Karl XII:s värld och de andra diktatorernas och grabbarnas från Europa värld. Är det detta som är den i genuin mening civiliserade världen?

Sedan fick han för sig att jag vill kasta marinchefen i fängelse. Jag tror att det säger rätt mycket om Carl Bildts tänkande om hur de som säger obehagliga sanningar bör behandlas. Vad jag sade var ju bara en påminnelse om att den rådande politiska makten i landet för 16 år sedan, såvitt jag vet med höga applåder, kastade två obehagliga sanningssägande författare och skribenter i fängelse, därför att de talade om det som man visste i alla länder: att det fanns ett CIA, att det fanns ett KGB – t.o.m. ryssarna visste det.

Här visste vi inte att IB existerade. Men det talade de om och det åkte de i fängelse för. Detta påminde jag om. Sedan sade jag att man borde göra något åt marinchefen – men naturligtvis skulle man inte kasta honom i fängelse. Det var fel att kasta dessa människor i fängelse enligt min mening. Men det var tydligen rätt enligt Carl Bildts upptattning. Därför skall också marinchefen – om han nu talar sanning och om Carl Bildt förstås rätt – skaka galler.

Nej, det handlar om en regering som märker att det systematiskt talas med klaven tunga i en central säkerhetspolitisk fråga. Varje gång som regeringen säger att vi inte kan peka ut någon nation som kränker våra gränser, kommer det samtidigt andra rapporter som inte bara påstår motsatsen utan som också påstår att regeringen egentligen påstår det motsatta. Det är ju det som är det allvarliga. Man påstår att det finns hemliga rapporter enligt vilka ÖB egentligen har sagt att det är fråga om Sovjetunionen och att regeringen egentligen står bakom dessa uppgifter. Det måste väl ändå kräva en ganska kraftig motåtgärd från regeringens sida. Men för Guds skull, kasta inga människor i fängelse! Släpp i stället ut kurderna, för vilka gäller husarrest sedan åtta nio år tillbaka!

Anf. 13 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Per Gahrton ville att jag skulle leda i bevis att det fanns fog för det som jag sade, att det var oförsäkämt, okunnigt och oklokt. Jag behöver inte uppta mycket tid för att tala om den saken. Per Gahrton frågade, om jag

minns rätt: När såg man ett socialdemokratiskt statsråd senast delta i en demonstration mot en stormakt och dem som förtrycker mänskliga rättigheter? Det är väl ett och ett halvt år sedan jag deltog i en demonstration mot Sovjet för dess uppträdande i Afghanistan.

Det Per Gahrton sade om Olof Palme tycker jag var oförsäkämt. Jag kände Olof Palme bättre än de flesta. Jag jobbade ihop med honom i 33 år, och nära. Jag vet hur han tänkte, och jag deltog själv i utformandet av hans politik. Jag vet hur han skulle ha uppträtt nu. Jag skall något utveckla den frågan, för jag tror att den har en viss betydelse också i den här situationen. Men först skall jag beröra litet grand av det som togs upp tidigare i debatten.

Först beträffande de mänskliga rättigheterna. Vi kommer alltid – varhelst och av vem än de mänskliga rättigheterna förtrampas – att protestera. Det har vi gjort och det kommer vi att fortsätta att göra. Det gäller också Väclav Havel. Den frågan tog ju Carl Bildt upp. Liksom Carl Bildt och andra känner också jag bestörtning och besvikelse över att denne regimkritiker nu döms till nio månaders fängelse oavkortat bl.a. för uppvigling. De tjeckoslovakiska makthavarna har valt att inte ta hänsyn till de omfattande protesterna inom och utom landet mot gripandet av Havel. Därigenom har de visat att de inte respekterar de åtaganden beträffande de mänskliga rättigheterna som gjorts senast i Wien.

Förra veckan sade jag i riksdagen att regeringen var beredd att vidta åtgärder om Havel fälldes. När det nu har skett kommer Sverige att använda sig av de möjligheter som ESK:s nyligen antagna s.k. Wiendokument ger. Vi övergår från ord till handling.

Sedan skulle jag vilja säga något om den kritik som litet undanskymt, eller förstuckt, har riktats mot mig när det gäller fallet Rushdie. Jag skulle ha hukat. Jag skulle ha varit vag och försiktig. Men var vad det jag gjorde? Jo, jag använde exakt samma uttryck för min kritik som Sir Geoffrey Howe, min brittiske kollega, använde. Han sade: Helt oacceptabelt. Jag sade: Absolut oacceptabelt. Han prisades för sitt uttalande. Jag kritiserades för mitt.

Men vad är det jag har gjort? Jo, jag kallade upp den iranske ambassadören. Detta skedde en dag före det att EG fattade sitt beslut. Då talade jag om vad vi tyckte, varför vi tyckte så och vilka åtgärder som skulle vidtas.

Men jag skall gärna, om jag hinner med det, herr talman, utveckla detta med realism och kyla. Hårda ord och högt tonläge är till nytta ibland – framför allt då man har att slåss mot en världsupinion som inte har vaknat, då stormakterna står emot en. Det var i det läget – där inte heller de svenska partierna ställde upp särskilt helhjärtat i kampen mot diktaturen i Spanien eller på andra håll – som det fanns skäl att ta till ord som "diktaturens kreatur" och "satans mördare". Olof Palme kritiserades då, men inte av mig. Jag höll med honom.

Men så kan det uppstå lägen där det i sak är fråga om samma fruktansvärda brott mot de mänskliga rättigheterna och där de hårda orden och det höga tonläget kan ha precis motsatt effekt. Jag syftar på det som kallas kontraproduktivt. För att ni skall förstå vad jag menar vill jag säga följande: Antag att det handlar om ett land med en regim som företräder en politik som vi på de allra bästa grunder ogillar därför att det är fråga om brott mot folkrätten, ett hot mot tryckfriheten och vad man nu vill kalla det. Men i

samma regim finns det också en stark gruppering som företräder en förnuftigare linje. Använder man då de hårda orden, som i och för sig är berättigade, sluter de leden därför att de betraktar det som en oförsämdhet. Gör de det, när man inte fram – man ger inte de förnuftiga något argument. Det tål att tänka på också då det gäller Iran.

Nu vill jag säga några ord om EG. Vi har följt EG. I någon tidning läste jag att det är ett bevis på att vi kan arbeta utrikespolitiskt tillsammans med EG. Vi i de nordiska länderna började diskutera det här innan EG fattade sitt beslut. Ett EG-land tog förresten kontakt med oss innan beslut fattades. Men det är en avgörande skillnad mellan att stödja en politik som man själv har kommit fram till är förnuftig och att bedriva ett systematiskt, regelbundet underordnat samarbete med en konstellation av länder. Det beslut som vi har fattat överensstämmer inte till alla delar med EG:s.

För det första har vi då det gäller det högnivåbesök som vi har planerat till den 6 mars sagt: Det blir inte av, om ni inte ändrar er – det är alltså vilkoret.

För det andra gäller det hemkallandet av ambassadören. De andra har sagt: Vi hemkallar våra ambassadörer för konsultationer på obegränsad tid, tills vidare. Vi har sagt: Vi hemkallar vår ambassadör för att han skall få tillfälle att komplettera de informationer som den iranske ambassadören har gett oss och som en förberedelse inför den uppgift som vi har åtagit oss att klara som skyddsamt för Storbritannien. Sedan kommer han att åka tillbaka.

Jag förstår att väldigt många kommer att kritisera mig. Men jag har den bestämda uppfattningen, och den hävdade jag långt innan det blev officiell svensk politik, att man alltid skall ha en öppen dialog. Och den är mest viktig att hålla med dem vars åsikter man alls inte delar. Den åsikten hävdade jag gentemot den socialdemokratiska partiledningen och Landsorganisationen. De hade strypt besöken till det sovjetiska Stalinväldet. Jag sade: Dit åker affärsmän, präster och andra, men inte vi som har en uppfattning som vi är övertygade om är riktig och som hade någonting att säga den.

Denna uppfattning har jag hävdat envetet inom partiet, då man från olika organisationer och även utanför partiet har krävt att vi skall ta hem vår beskickning, vårt folk, från Sydafrika. Jag har sagt att de skall vara kvar, därför att vi då har en möjlighet att föra en dialog, som i vissa lägen är nödvändig.

Jag upplevde det här i samband med juntatiden i Grekland, då jag själv var tillskyndare av att vi skulle ta hem vår ambassadör. Sedan var jag där nere – i subversiv verksamhet, om ni så vill – under juntatiden men fick inte det stöd jag hade kunnat få av en svensk ambassadör.

Därför kommer vi, om det inte inträffar något alldeles speciellt, att efter det att vi har fått informationen och efter det att vi har förberett vår ambassadör på den uppgift vi har åtagit oss för Englands räkning, att skicka honom tillbaka till Iran, för att han där skall föra en dialog öga mot öga med dem vars uppfattning vi inte delar. Och om ni begär något annat, begär då också något annat för Sydafrika!

Det är viktigt, som Ingemar Eliasson säger, att hålla dialogen öppen också med Israel. Vi har inbjudit Arens, den israeliske utrikesministern, och Peres, och de har lovat att komma. De kan inte bestämma tiden, och det kan jag

förstå, då de har kontakter med många andra länder och har många svåra uppgifter. På hög nivå har man redan träffats. Ingvar Carlsson träffade vice statsminister Peres för kort tid sedan i Bonn. Låt mig inbjuda Ingemar Eliasson att inom kort tillsammans med mig åka ut till Arlanda och pussa en israelisk representant – han är inte så skäggig som den förre som kom hit.

Anf. 14 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Beträffande regeringens handläggning av relationerna till Iran – Rushdie-affären eller vad den skall kallas – har jag icke riktat någon invändning mot denna. Vi hade en diskussion i utrikesnämnden där vi väjde olika möjligheter mot varandra, och jag företrädde där den åsikten att det hade varit en mindre klok åtgärd att göra det vi nu har gjort som en isolerad svensk åtgärd. Det tyckte jag då, och det tycker jag i dag.

Samtidigt är det så, att i frågor som denna har samverkan med nationer som i grundläggande fri- och rättighetsfrågor står oss nära ett egenvärde. Här handlar det om att sända den starkast tänkbara signal till Iran om att det som de har gjort är någonting som fundamentalt ställer dem vid sidan om alla regler för internationell samverkan. Då är det viktigt med samverkan, för Sveriges signal ensam betyder inte speciellt mycket. Sveriges signal tillsammans med andra betyder en del. Skulle Sverige sända en annan signal än vad de ideologiskt under frihetens baner kämpande andra staterna gjorde, skulle det skapa tvivelsmål om Sveriges inställning. Därför tycker jag att det i slutändan blev riktigt bra. Det har utrikesministern alls ingen anledning att skämmas för – tvärtom.

Jag vill bara kort säga något om ordvalen – jag är medveten om att det blir en retrospektiv debatt. Det var länge sedan, men när man utnämner ledarna för en stat – hur elakartade man än anser att de var eller är – till kreatur, föder detta självfallet hos opinionen förväntningar om att man i andra situationer skall utvidga utpekandet av kreaturskretsen rent geografiskt, och detta leder i sin tur till en del utrikespolitiska problem, som inte är oväsentliga. Därför tycker jag att det är bra att vi numera har ett språkbruk som kan och skall vara starkt men som kanske inte skall slå över i de övertoner som de tidigare ibland gjorde.

Jag vill be Gudrun Schyman om ursäkt för att jag inte hade möjlighet att ta upp vad hon sade tidigare. Jag vet inte om hon skall utsträcka den där tävlingen så att det blir möjligt att lämna bidrag även utanför kammaren – det är möjligt att det förändrar tävlingsdeltagarnas intresse.

Det jag säger om EG är grunden bara detta: Nationalstaten är för liten. Vi måste söka samverkan med andra nationer för att lösa gemensamma problem. Vi kan diskutera det som är EG-samverkan i dag; det är intressant, men det är inte det avgörande. EG är en ram för samverkan mellan fria nationer, mellan alla de politiska krafterna i detta Västeuropa.

Det är faktiskt så att inte minst kommunisterna inom EG tillhör dem som är de mest EG-positiva. Det italienska stora västeuropeiska kommunistpartiet är ett av de ledande i EG- och Europaentusiasm. Jag tror att vpk begär ett misstag historiskt om man isolerar sig från denna politiska process i det fria Västeuropa.

I fråga om att jag skulle frigöra mig från antikommunismen mot bakgrund av fattigdomen i tredje världen och allt detta, vill jag säga: Kommunismen har aldrig bekämpat någon fattigdom. Kommunismen har där den har införts medfört fattigdom och förtryck. Jag tror inte att vi löser alla problem i världen bara genom att avskaffa kommunismen. Det är en nödvändig förutsättning att bli kvitt denna kommunistiska ideologi, som har betytt så mycket elände. Det är inte tillräckligt för att vi skall lösa alla problem, men det är nödvändigt. Från den uppfattningen kommer jag icke att vika.

Så till Per Gahrton, som man egentligen inte skulle behöva ägna så många ord. Det han hade att prestera i sitt senaste inlägg var föga mer än snubblande reträtter från sina oklarheter och dunkelheter i det inledande anförandet.

När jag säger att den civiliserade världen måste reagera mot Khomeini, kommer Per Gahrton med snubblande ursäkter om Hitler, Karl XII, Napoleon och vem det nu var. Och varför säger han det, om inte för att sätta ut den civiliserade världens fördomsande av det som har skett? Han måste ju veta vad han säger, och han säger någonting för att förmedla ett budskap. Det gjorde han – och vi uppfattade det, och vi talade om att vi inte delat det budskapet.

Det är likadant med marinchefen. Nu skall han inte kastas i fångelse – jag tror inte heller att han uppfattade hotet från Per Gahrton så allvarligt i och för sig – men någon typ av åtgärd skall tydligen vidtas mot personer som frit säger vad de tycker och tänker. Jag har också sagt åtskilligt i denna fråga – jag tror att det är bra med en öppen och levande debatt. Och när Per Gahrton far omkring och kallar personer som deltar i en diskussion om en av de allra viktigaste säkerhetspolitiska utmaningarna för glappkäftar och säger att regeringen skall vidta den ena eller den andra åtgärden – dock nu inte längre fångelse – är han i denna nationella debatt ute i den utmark i vilken han i dagens riksdagsdebatt så tydligt har placerat sig.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Anf. 15 INGEMAR ELLASSON (fp) replik:

Fru talman! Jag är inte riktigt tillfreds med utrikesministerns kommentarer till mina propäer om material för den fortsatta debatten om EG. Jag sade i mitt inledningsanförande att den enighet som här finns är förpliktande för regeringen på två sätt. Dels måste de beslut som riksdagen har fattat vara de riktlinjer som regeringen baserar sitt agerande på. Utöver de exempel som Carl Bildt tidigare har tagit kan jag komplettera med att riksdagens betänkande enligt uppgift inte ens finns tillgängligt på ambassaderna i EG-huvudstäderna. Dels måste vi framför allt, om enigheten skall bestå och rent av fördjupas, ha tillgång till ett gemensamt beslutsunderlag i analysen av förhållandet mellan neutralitet och ekonomiska och kulturella intressen. Jag skulle uppskatta om utrikesministern vid detta eller vid annat tillfälle ville återkomma till den frågan.

Jag är däremot tillfreds med den indignation som utrikesministern nu lägger i dagen när det gäller fördomsmandet av Iran och dess jakt på Salman Rushdie. Jag tror inte heller, som utrikesministern, att ambassadörer skall

ryckas hem och skickas tillbaka i takt med att de politiska konjunkturena förändras. De kan självfallet oftast göra större nytta på platsen genom att förse Sverige med den information som behövs. Jag uppfattar det inte heller som om någon krävde detta i den överläggning som försiggick dagen innan. Det var inte heller några tankar som ventilerades från regeringens sida. Men som utvecklingen sedan blev hade det varit en underreaktion jämfört med andra stater i västvärlden att inte göra det regeringen nu har gjort. Framför allt är det den indignation, den hetta och det ordval som utrikesministern nu använder i fördomsmandet som jag har efterlyst. När det nu kommer förklarar jag mig nöjd på den punkten.

Fru talman! Det blir mycket pussande i den här debatten. Gudrun Schyman är för sin del litet misslynt, för hon tror att vi flyr därför att hon vill pussas. Jag tror att det möjligt kan finnas litet andra skäl till att det inte blir så mycket debatt med henne. På en punkt skall jag återkomma. Det gäller vårt förhållande till Filippinerna. Först stod Corazon Aquino på demokratins och de mänskliga rättigheternas sida, säger Gudrun Schyman. Men vpk röstade emot då också. De röstade också då emot tanken på att Filippinerna skulle bli biståndsland. Nu har hon en del bekymmer, framför allt därför att gamla Marcosanhängare och den kommunistiska gerillan desavouerar hennes försök att demokratisera landet. Om det finns någon genomgående försyndelse hos gamla demokratiska stater är det att inte i tid ha stöttat och hjälpt spirande demokratier. Nu tycker Gudrun Schyman att folket är för tidigt ute, vi skall avvakta. Det lilla vi kan göra för att stötta de demokratiseringsansträngningar som pågår i Filippinerna skall vi utföra från svenskt håll. Det är vår inställning. Att vpk vill reservera svenskt bistånd för kommunistiska regimer överraskar ingen.

Fru talman! Jag kan till slut i all vänskaplighet inte underlåta att göra en liten anmärkning till Olof Johanssons huvudanförande. Han sade nämligen att svensk utrikespolitik har sina folkliga rötter i 1800-talets början. Jag undrar det jag. I början av 1800-talet gällde något som kallas för 1812 års politik. Den gick ut på att man väl skulle söka avspänning med Ryssland och avvisa planerna på att återerövra Finland, men i stället skulle man med ryssarnas hjälp erövra Norge. Det var väl inte det Olof Johansson hade tänkt sig.

Anf. 16 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Ingemar Eliasson kan man inte pussa för att visa att vi är vänner ändå, efter denna historiska utvikning. Det jag syftade på var faktiskt den därefter framgångsrika fredspolitik som vårt land har kunnat bedriva – efter hand med tilltagande intensitet, skulle man kunna tillägga, mot bakgrund av det Ingemar Eliasson beskrev.

När det gäller debatten om den iranska regimen och vad som bör göras och har gjorts har jag inte heller riktat några kritiska anmärkningar mot Sten Andersson. Han är skicklig nog att här redan ha intecknat hur han skall göra framöver. Jag sade i ett uttalande dagen innan regeringen gjorde sin markering att vi förutsatte att den svenska regeringen skulle vidta de åtgärder som krävs för att markera kraftfullt avståndstagande och fördömande av de iranska hoten att döda Salman Rushdie. Det innehåller naturligtvis också

möjligheten till en begränsning av den diplomatiska representationen i Iran. Men det är angeläget, det vill jag understryka särskilt, att alla åtgärder som vidtas får en så stark internationell uppslutning som möjligt. Det är naturligtvis på den vägen som man möjligen, jag säger möjligen, kan uppnå resultat.

Det har varit så stilla och försiktigt, bortsett från något enstaka undantag, i den här debatten. Jag vill särskilt understryka betydelsen av det som regeringsförklaringen innehåller beträffande Centralamerika, som befinner sig i en verkligt känslig situation och har så gjort under lång tid. Men i dag kanske det finns möjligheter, förutsatt att stormakten USA agerar på ett ansvarsfullt sätt, att få i gång ett mer konkret fredsarbete i Centralamerika. Jag vill starkt instämma i det som står i regeringsförklaringen i det avsnitt som rör den svenska beredvilligheten att också där göra en insats.

Jag är mindre imponerad av formuleringar som gäller det som ligger i vårt närområde, det som benämns det nordiska området. Jag utgår från att Pär Granstedt kommer att ta upp det senare. Där står t.ex. om den kärnvapenfria zonen att arbetet måste få ta sin tid. Det måste allt arbete få ta. Men det är också viktigt, och det är den enda markeringen jag vill göra, att det finns en drivkraft och inte enbart ett mål. Det är faktiskt ganska mycket i vår närhet som i dag i ökad utsträckning talar för att arbetet drivs på för en kärnvapenfri zon. Utvecklingen har inte gått i den andra riktningen, utan i den riktningen att vi kan hoppas att det finns möjligheter för framtiden när det gäller kärnvapnedrustning.

Beträffande EG har det inte blivit någon riktig debatt. Det är möjligt att den skall anstå till den handelspolitiska debatten. Men Sten Andersson har inte kommenterat det jag sade om statsministerns kritik av oss. Jag vill fästa uppmärksamheten på att vi faktiskt ville vidga debatten, så att den inte så ensidigt läste sig bara till EG och våra relationer till EG, det europeiska perspektivet, som jag nämnde. Det handlar om att stärka EFTA och att även EFTA i ett vidare perspektiv kan vara ett instrument i förhållande till andra delar av vår värld. Jag såg glädjande nog att industriminister Nordberg hade uttalat sig i samma riktning. Han säger i en intervju att det är viktigt att markera betydelsen av USA-marknaden liksom av marknaderna i Asien och inte minst i Japan och öststaterna. Det är nästan ordagrant som vore det hämtat ur vår partimotion.

Därill är det naturligtvis viktigt att i debatten också granska argumenten för och emot olika typer av anslutningsformer till EG. Självklart är den debatten viktig. Det som jag har haft svårt att förstå genom åren är hur renodlade frihandlare har kunnat vara så förtjusta i EG, som ju är en tullunion, vilken alltså har en mur utåt och framjär inåt. Avsikten med muren utåt är att diskriminera omvärlden. Det är därför vi har förhandlingar. Det är därför vi vill undvika att bli diskriminerade, vilket vi också sade i 1988 års riksdagsbeslut.

Dessutom talar inte någon av EG-fixeringens vänner riktigt tydligt om att EG är en förfärligt centralistisk apparat. Lägg märke till Delors uttalanden! Så fort han ensam säger något som president i kommissionen skall alla uttala vad han har sagt. Där talas det inte om någon folklig förankring. Om detta har man lätt att instämma med parlamentarikerna från Europaparlamentet och deras liv i glashuset i Strasbourg.

Anf. 17 GUDRUN SCHYMAN (vpk) replik:

Fru talman! Jag vill först säga till Sten Andersson att jag fortfarande är besviken. Han talar inte med mig – jag vet inte varför. Han säger samtidigt att det är nödvändigt med en öppen dialog men att han helst talar med dem som har en annan åsikt än han själv. Jag får väl tolka detta så att han instämmer i allt det som jag har sagt hittills. Det är faktiskt inte så dumt resultat av den här debatten. Jag får tacka för det, och jag får hoppas att alla andra har uppfattat de positiva beskederna.

Till Carl Bildt skulle jag vilja säga att det kanske inte är en dum idé att utsträcka den där pussstävlingen utanför kammaren. Det är möjligt att det går litet lättare då. Jag är öppen för alla initiativ.

När Carl Bildt säger att en förutsättning för en positiv utveckling i världen är ett avskaffande av kommunismen, tycker jag att Carl Bildt visar en mycket inskränkt och odemokratisk inställning. Han bortser helt från det kapitalistiska systemets avigsidor, som jag redogjorde för på ett konkret sätt och som jag inte tror att Carl Bildt kan säga emot. Jag menar att man skall ha ett kritiskt förhållningssätt till världen och till regimerna överallt. Vi har inte något facit på vad som är rätt och riktigt. Vi står i dag, Carl Bildt, inför en situation med stora ödesfrågor, med globala problem, som vi faktiskt måste hjälpas åt att lösa. Om vi skall kunna göra det krävs det respekt för varandras olika åsikter och tankar, för nationellt oberoende, respekt för att vi kan ha olika syn på hur politiken skall utvecklas och under vilka ekonomiska system. Den respekten tycker jag att Carl Bildt borde värna om, han som så ofta talar om frihet.

Carl Bildt säger att nationens gränser är för snäva, att de nationella gränserna är för trånga. Då måste man fråga sig: För vem, Carl Bildt? Jo, för det transnationella kapitalet. Det är där drivkraften ligger i dag, och det motsätter vi oss. Vi motsätter oss att det är det som skall vara drivkraften i att spränga gränser. Jämlikhet, solidaritet och en fredlig utveckling i samarbete är vad vi vill ha.

Sedan skulle jag vilja säga någonting till Ingemar Eliasson om Filippiner. Vi har tydligen helt olika uppfattning om hur situationen ser ut där. Vi i vpk menar att allvarliga brott mot de mänskliga rättigheterna pågår där i dag. Folkpartiet kräver i en motion att landet med hänvisning till en demokratisk utveckling skall bli ett biståndsland. Vi säger att den svenska regeringen måste agera men på ett helt annat sätt. Vi säger att Sverige skall ta upp frågan i FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna och kräva att en FN-rapportör skall utses i Filippinerna just för att bevaka kränkningarna av de mänskliga rättigheterna. Det är litet olika sätt att se på samma verklighet. Jag tror inte att jag hade mer att säga. Tack!

Anf. 18 PER GAHRTON (mp) replik:

Fru talman! Carl Bildt påstår att någon sorts "vi" skulle ha uppfattat att jag i min inledning skulle ha utpekat Khomeini som civiliserad och krävt marinchefens fängslande. Jag tror att det är ett missbruk av pluralis majestätis. Jag betvivlar att någon annan har kunnat uppfatta någonting så felaktigt, och jag hyser fullt förtroende för att stenograferna har nedtecknat vad jag ursprungligen sade.

Det här har en viss likhet med moderaternas påstående i valrörelsen, att vi skulle vilja förbjuda tågloffande för att vi är kritiska mot EG. Det är också ett sätt att helt vända upp och ned på begreppen och förvränga motståndarens ståndpunkt för att ha någonting att slå på.

Fru talman! Sten Andersson deltog i en demonstration för ett och ett halvt år sedan om Afghanistan. Jag tycker det är utmärkt. Jag sade i mitt anförande att det var mycket länge sedan. Jag instämmer i att ett och ett halvt år knappast är mycket länge sedan – det är inte så hemskt länge sedan, skulle jag vilja säga, och det är utmärkt. Jag hoppas att Sten Andersson vid senare debatter, då han har mer tid, skall lyckas bevisa att jag på samma sätt har överdrivit när det gäller de franska kärnvapenproven, besöken av kärnvapenbestyckade båtar i svenska hamnar, hela EG-politiken, vapenexporten, dispensererna till Sydafrika och alla dessa andra konkreta utrikespolitiska handlingar som jag här i debatten har kritiserat.

Möjligen gör Sten Andersson det felet att han av det faktum att jag i debatten här ibland, delvis på direktiv av talmannen, använder ett högt tonläge drar slutsatsen att miljöpartiet skulle ha den utrikespolitiska tonlägen att utrikespolitik generellt bör drivas med högt tonläge och att uppfattningen att utrikespolitik generellt bör drivas med högt tonläge och att demonstrationer därför skulle vara det viktigaste inslaget i utrikespolitik. Det är en allvarlig feltolkning av grön utrikespolitik. För oss är det handlingarna som är viktigast. Vi är därför fullt beredda att medverka i tyst diplomati, om den är effektiv. Vi har gjort det från första informationsögonblicket när det gäller Palestinakonflikten. Om det t.ex. när det gäller östra Timor nu pågår en tyst diplomati från svensk sida för att lösa den konflikten på ett rimligt och för östtimorianerna acceptabelt sätt och att det är bakgrunden till ett lågt tonläge, reservdelsförsäljningar osv. till Indonesien, så informera oss! Gör det! Jag lovar att vi i vårt offentliga agerande skall uppträda på ett fullständigt ansvarsfullt sätt för att i så fall inte störa pågående tyst diplomati. Det är mycket viktigare med de konkreta resultaten.

Om det på samma sätt pågår tyst diplomati med François Mitterrand för att han skall sluta att med sina kärnvapenprov spränga sönder atollerna i Stilla havet, så informera oss! Jag skall omedelbart i utrikesutskottet stödja det sannolikt kommande avslagsyrkandet på en rad motioner från socialdemokratisk sida, om vi bara är informerade om att här pågår en tyst diplomati, som kanske får till resultat att Stillahavsöarnas befolkning får behålla sina öar och slippa att få dem radioaktivt nedsmutsade.

Gör inte misstaget att tro att jag är någon sorts megafonpolitiker! Det här är en talarstol. Här skall ibland tonläget vara högt. Det är inte detsamma som att politiken generellt skall föras i demonstrationens former.

Till slut några ord om Olof Palme. Jag tycker nog inte att Sten Andersson riktigt lyckades visa att mitt omnämnande här av Olof Palme var ett uttryck för oförsämdhet. Jag har aldrig betvivlat att Sten Andersson kände Olof Palme i oändlighet mycket mer än någon av oss inom miljöpartiet. Men vi har ju inte, som Olof Johansson fick för sig, talat ett ord om Olof Palme som person. Vi har talat om Olof Palmes synliga och bedömlbara utrikespolitik. Vi har också lagt in reservationer, men vi har sagt att det i denna utrikespolitik fanns positiva drag som vi sedan har saknat. Men vad är det för ett konstigt land om omnämmandet av en av våra f.d. statsministrar t.o.m. i positiva termer skulle vara tabubelagt!

Karl Staaff får liberalerna nämna. Gunnar Hedlund och tidigare partiledares namn får centerpartisterna nämna. Per Albin nämner alla, inte bara socialdemokrater. Det gäller även Tage Erlander. Men man skulle inte få återropa Olof Palme, som ändå var den i särklass mest kände svenske politikern, antagligen under detta århundrade och kanske för evärdeliga tider, som gjorde många saker som vi kritiserat och kommer att fortsätta att kritisera, om det finns någon anledning till det, men som också placerade Sverige som fredsland och solidaritetsland på världskartan. Nog är det något märkligt med den tystnad som gäller hans politik också från hans eget parti.

Anf. 19 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Fru talman! Det är klart att man får nämna Olof Palme från kammarens talarstol och även karakterisera hans gärning. Det behöver ingen avstå från. Vad jag har någonting emot är om man gör det för att komma åt andra och inte för att berömma Olof Palme och om man gör det på ett felaktigt sätt. Ta t.ex. detta att vi inte skulle hänvisa till hans politik eller nämna hans namn. Jag vill minnas att jag i valrörelsen höll åtminstone tre tal, där jag helt och hållet utgick från Olof Palme och hans politiska gärning. Jag sade bl.a. att hans bästa tid hade varit nu, då relationerna mellan stormakterna har förbättrats och då vi skulle ha behövt hans konstruktiva politik.

Det är lika galet att säga att vi inte fortsätter den. Den socialdemokratiska utrikespolitiken har varit mycket konsekvent och har lång kontinuitet, från Hjalmar Brantings tid. Det faktum att jag som svensk utrikesminister kunde göra en insats i Mellanöstern berodde naturligtvis mycket på den politik som Sverige tidigare har fört. Vart man än kommer i världen – till Afrikas djungler, till Sydamerika eller vart som helst – möter man en uppfattning om Sverige, som är fantastisk och som inte alltid motsvarar verkligheten. Sverige har alltså ett utomordentligt gott renommé, just på grund av sin utrikespolitik, och det ger oss möjligheter att agera.

Nu har mina meddebattörer inte rätt till fler repliker, och jag skall därför inte polemisera. Men jag skall ändå berätta några saker – pressen har väl dessutom gått, så jag kan vara lite frispråkig.

Det är klart att det i vårt agerande när det gäller Iran också finns inslag av tyst diplomati. Jag finner det högst angeläget att med partiledarna få diskutera den tysta diplomatin och de fakta som den tysta diplomatin innehåller. Jag är ganska övertygad om att vi skall ta oss fram till en gemensam uppfattning.

Gudrun Schyman har jag inte träffat på tidigare – det var en trevlig bekantskap. Det var en skicklig turnering hon gjorde: Det faktum att jag inte hade svarat på hennes frågor och tyckte att det var så bra att få diskutera med dem vilkas uppfattning jag inte alls delar tydde hon så att jag instämmer i allt hon har sagt. Det är värt en puss – om hon nu inte tar det som ett straff; det kan man ju inte avgöra förrän efteråt.

Jag skall svara på ett par frågor. En gällde om vi skall erkänna staten Palestina. Den dag vi får tillfälle att göra det kommer det att glädja mig väldigt mycket. Det är nämligen den dag då Palestinas gränser är fastställda och då det finns en regim som behåskar och kontrollerar området. Vi kommer alltså då det gäller Palestina att behårt hålla fast vid de principer i det här avseendet som Sverige alltid har tillämpat.

Det är möjligt att man kan göra någonting liknande som man gjorde med Vietnam, då man höjde statusen till någonting som kallas delegation générale – jag har inte fått riktigt klart för mig vad det innebär, men det är ett snåpp högre. Men där är vi inte än. Det viktiga för PLO och det palestinska folket är det vi gör i handling. Det kan vi också få tillfälle att diskutera.

Carl Bildt var inne på en världskonferens om miljöfrågorna: Förstörelsen av atmosfären, koldioxidutsläppen, osv. Det är ett utmärkt förslag. Det har redan tagits ett initiativ: Det blir en konferens den 11 mars i Haag. Det är Frankrike, Norge och Holland som har tagit det initiativet, då 20 regerings- och statschefer, bl.a. den svenska, möts för att diskutera de problemen. Jag delar den uppfattning som framförts av bl.a. Olof Johansson att det nu krävs mer konkreta och handfasta grepp då det gäller det internationella miljösamarbetet. Det är ju ett faktum att vi där måste samarbeta. Vi kan aldrig lösa våra problem ensamma – vi måste göra det tillsammans med andra. Då krävs det helt andra insatser än dem som vi hittills gjort. Där pågår nu ett arbete i miljödepartementet och UD som kommer att mer konkret slå fast vad det är som behöver göras.

När jag var i Polen diskuterade den polske utrikesministern och jag en Östersjökonferens, där just miljöproblematiken skulle ligga främst men där man också måste ta in ekonomi och annat som har direkt att göra med miljöfrågorna.

Om vi har den uppfattningen – och det har vi – att det som redan har åstadkommit när det gäller EG-samarbetet, nämligen att Sverige har en starkare förhandlingsposition därför att vi har skapat enighet, är av stor betydelse, skall man vårda sig om den enigheten, om man bedömer den som värdefull också i fortsättningen. Därför menar jag att man måste kunna hitta en form som sträcker sig litet längre än utrikesnämnden och den parlamentariska EFTA-delegationen för att se till att parlamentarikerna, partierna, får de informationer som krävs för att man skall kunna följa med och bilda sig en uppfattning. Det är den enda grund man kan bygga det fortsatta samarbetet på. Jag vet att utrikeshandelsministern delar min uppfattning på den punkten.

Jag skall svara på ytterligare en av Gudrun Schymans frågor – jag har tid till det. Den gällde vapenexport och nedrustning: Kan man exportera vapen och samtidigt ivra för nedrustning? Mitt svar är ja. Om vår frihet och vårt oberoende är hotade anser sig Sverige ha rätt att försvara denna frihet och detta oberoende med vapen. Den rätten måste vi också tillerkänna andra länder. Men om vi skall kunna klara den uppgiften om vi hotas, måste vi ha vapen anpassade efter svenska förhållanden och så sofistikerade att de kan möta angriparens vapen. Det kan vi inte få utan en viss vapenexport. Jag vet att det utreds. Några tror att vi kan klara det svenska försvarets försörjning med vapen utan vapenexport – jag tvivlar starkt på det. Om man följer strikta regler kan man både exportera vapen och kämpa för nedrustning.

Sedan skall jag besvara en fråga som jag har fått av en riksdagsledamot som inte alls har anmält sig till den här debatten – jag vet inte om det är möjligt. Jag fick nämligen frågan: Varför har du inte i utrikesdeklarationen tagit upp Nordiska rådets betydelse? Det är naturligtvis inte ett förbiseende – det är mycket som inte får rum i en utrikesdeklaration. Jag vill bara nu ha sagt att

jag betraktar det nordiska samarbetet som utomordentligt viktigt, inte bara för relationerna mellan våra länder utan också när det gäller vårt agerande gentemot omvärlden i övrigt.

Jag vet att Nordiska rådet kan uträtta mycket. Jag vet att de centralamerikanska vicepresidenterna, som har i uppdrag att utveckla ett centralamerikanskt parlament, är utomordentligt angelägna att få kontakt med Nordiska rådet, eftersom det är likartat uppbyggt utom vad beträffar utrikespolitiken.

Jag vet vidare att Nordiska rådet är inställt på att göra en ännu kraftfullare insats för att komma till rätta med apartheid i Sydafrika.

Därmed är Nordiska rådet ändå nämnt i utrikesdebatten också från vår sida.

Någon tog upp frågan om en kärnvapenfri zon – var det Olof Johansson? – och att vi hade sagt att det får ta sin tid. Det är klart att det måste det få göra. Men vi har också sagt att det kan bli en förtroendeskapande åtgärd.

Om tre NATO-länder och två neutrala stater diskuterar den frågan, är det möjligt att åstadkomma någonting först i det ögonblick då de båda militärpakterna är överens om att en kärnvapenfri zon kan bli ett värdefullt steg för att skapa ökat förtroende. Det är detta som får lov ta sin tid. Och därmed var tiden ute.

Dessutom ber jag att få tacka för en, som jag tycker, väldigt trevlig och uppiggande debatt. Det omfattar också Per Gahrton.

Förste vice talmannen anmände att Per Gahrton och Gudrun Schyman anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 20 STIG ALEMYR (s):

Fru talman! Det finns en oskriven regel som säger att när debatten mellan regeringen och oppositionspartierna är avslutad och alla viktiga frågor är diskuterade, då skall utrikesutskottets ordförande hålla ett anförande. Jag skall försöka plocka upp några punkter som jag vill komplettera utskuttsionen med.

Utrikesutskottet har i år fått dubbelt så många motioner som något år tidigare. Det finns knappast en fläck på jordklotet som inte omfattas av motionerandet. Vi upptäckte att den enda konfliktförd som inte är med är Nordirland. I övrigt har det motionerats om precis allt, och det krävs av regeringen att Sverige skall engagera sig.

Jag tycker att det är bra, fru talman, för det visar på ett aktivt utrikespolitiskt intresse, och det har jag alltid pläderat för att riksdagen skall visa. Men det finns ett problem förknippat med detta.

Om vi tittar på utrikesdepartementets budget och tar bort biståndet, där vi i stort sett har varit överens om att anvisa 1 % av bruttonationalinkomsten, finner vi att vad UD därutöver får av riksdagen för att lösa alla problem i världen med – för att klara utrikesdepartementet på hemmaplan, alla våra beskickningar runt om i världen, de internationella delegationerna, resandet osv. – är 2 miljarder kronor, detta av den jättelika svenska statsbudgeten på 375 miljarder.

Det går inte i fortsättningen att med så små resurser kräva utökad